

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

- א. "כהן מיוחס" הוא כוהן המוחזק בכשרות
1. העדר המושג "כהן מיוחס" בדברי חז"ל
  2. חזקת הכהונה וקביעותה בפשטי הכתובים
  3. רק בכוהני חזקה ייתכן שכוהן שהקריב יימצא חלל
  4. חזקת הכהונה לעתיד לבוא
  5. כללו של דבר
  6. שיטת רש"י: כוהני חזקה כשרים לעבודה
  7. חזקת כהונה אינה בטלה אלא בעדות
  8. הפקדת הכהונים על בדיקת ייחוסם
  9. כוהן משמש במזבח שיצא עליו ערעור
  10. "על פי שנים עדים יקום דבר"
  11. פסולי הכהונה שעלו מבבל
  12. "סוקלים על החזקות"
  13. כללו של דבר
- ג. האם היו ספרי יוחסין למשפחות הכהנים?
1. מהותן של מגילות היוחסין המוזכרות בחז"ל
  2. בעיות ייחוס – ראשיתן בתקופת השופטים
  3. האם היו מגילות יוחסין בימי המלך דוד?
  4. כללו של דבר
  5. כיצד התכונן רבי יחיאל מפריז לחדש את הקרבנות?
  6. שיטת בעל 'עיר הקודש והמקדש'
  7. 'מעלה' ו'מצווה' אינן עוקרות את עיקר הדין
  8. האם רבי יחיאל מפריז סבר כרמב"ם?

הקדמה

האם חידוש העבודה במקדש מחייב מציאות של כוהן מיוחס?

לעניין אכילת קודשי הגבול (תרומה וחלה) מחלק הרמב"ם בין קודשי גבול שקדושתם מדרבנן המותרים באכילה לכל "כהן מוחזק", ובין קדשי גבול שקדושתם מדאורייתא שאותם רק "כהן מיוחס" רשאי לאכול:

* [הערת מערכת: בסוגיה זו ראה גם מאמרם של הרב ז"נ גולדברג בגיליון ה והרב ז' קורן בגיליון ו].

כל כהנים בזמן הזה - בחזקה הם כהנים. ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה של דבריהם, אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס.

אי זהו כהן מיוחס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן, בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן - עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא - הכהן ששימש על גבי המזבח! שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד!...

(הל' איסורי ביאה פ"כ ה"א-ב)

דברי הרמב"ם בוארו בהרחבה בשו"ת הרמב"ם:

שאלה: אם מעלין לכהונה על פי עד אחד (משנה, כתובות כג ע"ב)?

תשובה: ושאלתם: מה הם ה"מיוחסים"? - דעו! שכל הכהנים שבזמן הזה - בחזקה הם, ואינם מיוחסים. והמיוחסים הוא - **שיעידו עליו שני עדים** שהוא בנו של פלוני הכהן ושהוא כשר. וכן צריך **שני עדים** על אביו שהוא בן פלוני הכהן ושהיה כשר, וכן על אבי אביו - **הכל בעדים** - עד איש שאינו צריך בדיקה. כגון שהעידו **שני עדים**, שאביו של זה או שזה [הכהן עצמו] ראינוהו משמש על גבי המזבח, או ראינוהו בסנהדרין גדולה. לפי שאין בודקין מן המזבח ולמעלה ולא מן הסנהדרין ולמעלה (משנה, קידושין עו ע"א); שבית דין הגדול היו בודקין עליהם [מכוח שני עדים] ואחר כך ממנים אותם בסנהדרין, או מניחים אותם לעבוד במקדש.

ובזה היו הסנהדרין עוסקין תמיד בבדיקת הכהנים - כמו שנתברר בסוף מסכת מידות. אפילו בא כהן מיוחס ואמר: בני הוא זה, וכהן הוא - אין מעלין אותו ליוחסין על פיו, עד שיהיו שם שני עדים שהוא בנו ושהוא כשר... ולפום הא אמרינן (משנה קידושין עט ע"ב) **שכהן מיוחס שנשא אשה כשירה בפנינו, ויצא הוא ואשתו ובא הוא ואשתו ובנים כרוכין אחריה ואמר: אשה שיצתה עמי הרי היא זו ואלו בניה...** ואם מתה צריך להביא ראיה... ואחר כך יהיו בניה הכרוכין אחריה מיוחסין. **וכל הראיות האלו בשני עדים.**

וההפרש שבין 'כהן המיוחס' וה'כהן המוחזק' - שהמיוחס משמש במקדש, ואוכל בקדשי קדשים ובקדשי הגבול שהם מן התורה. ואילו הכהנים שאינם מיוחסים אלא מוחזקים בלבד אינם אוכלים אלא בחלה ובתרומה בזמן שהם מדברי סופרים... ואין צריך לומר שאין אוכלים בקדשי המקדש, וכל שכן שאינם עובדים! שנאמר: "ויאמר התירשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים". (שו"ת הרמב"ם, סי' תמ)

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

מדברי הרמב"ם נראה שגם לחידוש העבודה צריך "כהן מיוחס", ושהמשמעות היא שהכוהן להציג כתב יוחסין שעליו חתומים עדים המעידים על כשרות אבותיו ואבות-אבותיו לכהונה בכל הדורות מאז החורבן, ושלא נשא אחד מהם גרושה או גורת. מכיוון שכוהנים כאלו אינם מצויים, הדבר מציב בסימן שאלה את האפשרות לחדש את העבודה על המזבח בימינו.

במאמר שלהלן נברר מהם התנאים הנדרשים לייחוס כוהנים לשם חידוש עבודת הקורבנות במקדש – כשאינן בנמצא כוהן מיוחס על פי עדות גמורה. לשם כך נעמוד על עיקר דין ייחוס ממקורותיו, ומן הסוגיות העוסקות בנושא.

א. "כהן מיוחס" הוא כוהן המוחזק בכשרות

1. העדר המושג "כהן מיוחס" בדברי חז"ל

בדברי חז"ל מופיע המושג "כהן כשר", ואילו המושג "כהן מיוחס" אינו מופיע בתלמוד הבבלי או הירושלמי, וגם לא במדרש, שהרי כל כוהן כשר הוא מיוחס.

ראה למשל: מסכת יומא (כד ע"ב): "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח... לימד על הצתת אליתא [=הצתת האש בקרבן התמיד] שלא תהא אלא **בכהן כשר** ובכלי שרת!" כך גם במסכת זבחים (יג ע"א): "מנין לקבלה שלא תהא אלא **בכהן כשר** ובכלי שרת? נאמר כאן: 'בני אהרן', כלומר, כל אחד מבני אהרן ומצאצאיו כשר להקרבה. כך גם בספרי דברים (כ"ו, ג): "זבאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם... **כהן שהוא כשר** ומוחזק לך באותם הימים". בשמות רבה (כז, ה) אומר המדרש, שכל כהן כשר – בנו יכול להתמנות לכהן גדול: "גר שנשא בת ישראל, והוליד בת, והלכה הבת ונישאת לכהן כשר, וילדה בן, הרי זה ראוי להיות כהן גדול עומד ומקריב על גבי המזבח". אף הרמב"ם עצמו בפירוש המשנה למסכת קידושין (פ"ד מ"ה) כתב: "סנהדרי גדולה היו עוסקין בחקירה על הכהנים, וכל כהן כשר – עובד, ושנמצא בו פסול יורחק". ובהקדמתו לפירוש המשנה לזבחים כתב הרמב"ם: "לא יקריב על גבי המזבח שום דבר מהן [=מבעלי החיים הכשרים להקרבה] כי אם כהן כשר שאין בו מומין ובמצב השלם ביותר". ובפירוש המשנה למסכת פרה (פ"ג מ"א) כתב: "ממה שאמר: 'כהן השורף את הפרה' תלמד, שכל כהן כשר לשריפתה". במסכת כתובות כה ע"ב, נאמר: "הרי שבא ואמר: בני זה וכהן הוא – נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה".

יתירה מזו, במקומות שבהם הגמרא סתמה וכתבה "כהן" הוסיף הרמב"ם וכתב "כהן מיוחס". בירושלמי (כתובות פ"ב ה"ז) נאמר: "חד בר נש אתא לגבי דרבי אילא אמר ליה: בני הוא זה וכהן הוא. אמר ליה בנך הוא ואינו כהן"; ואילו הרמב"ם בתשובה הנ"ל הוסיף: "בא כהן מיוחס ואמר: בני הוא זה וכהן הוא אין מעלין אותו ליוחסין על פיו". (וכן בהל' איסורי ביאה פ"כ ה"ה): "כהן מיוחס שאמר בני זה כהן הוא

– אין מעלין אותו ליוחסין על פיו עד שיביא עדים שהוא בנו"). כמו כן, בבבלי קידושין (עט ע"ב) נאמר: "מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים, ובא הוא ואשתו ובניו ואמר..."; ואילו הרמב"ם בתשובה כותב: "כהן מיוחס שנשא אשה כשירה בפנינו ויצא הוא ואשתו ובא הוא ואשתו ובנים כרוכין אחריה" (וכן בהל' איסורי ביאה פ"כ ה"ו): "כהן מיוחס שיצא הוא ואשתו שידענו שהיא כשרה למדינה אחרת ובא הוא והיא ובנים כרוכין אחריה".

נמצא שלביטוי 'כהן מיוחס' המובא ברמב"ם אין מקור בגמרא.

2. חזקת הכהונה וקביעותה בפשטי הכתובים

פסוקים רבים בתורה ובנביאים מלמדים, כי כוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש, הן בזמן הבית והן בעתיד. שלושה פסוקים מובאים בגמרא בקידושין (סו ע"ב) כדי להתיר עבודת כוהן חלל שעבד על גבי המזבח, וכך שואלת הגמרא: "בן גרושה... דעבודתו כשירה מנלן?" ומביאה הגמרא שלושה פסוקים המלמדים שעבודתו כשרה:

דאמר קרא (במדבר כ"ה, יג): "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם" – בין זרע כשר ובין זרע פסול [שעבד על המזבח – עבודתו כשרה].

אבוא דשמואל אמר (דברים ל"ג, יא): "... בריך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" – אפילו חולין שבו תרצה.

רבי ינאי אמר (דברים כ"ו, ג) ... "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם".¹

כמו כן, פסוקים נוספים מלמדים על כשרותם של כל הכהנים לשמש בעבודת הקרבנות בעתיד, על אף שאינם מיוחסים:

וישב מצרף ומטהר כסף וטיהר את בני לוי וזיקק אותם כזהב וככסף והיו לה' מגישי מנחה בצדקה. (מלאכי ג', ג)

וגם מהם אקח לכהנים ללויים אמר ה'.

1. ודרשו חז"ל (בספרי ובמדרש הגדול): "וכי עלתה על דעתנו [שיש] כהן שאינו בימין? – אלא כהן שהוא כשר, ומוחזק לך באותם הימים". כלומר, המביא ביכורים למקדש אינו שואל וחוקר האם הכוהן 'מיוחס', אלא נותן אותם לכהן המוחזק "באותם ימים" ככוהן, ומכאן ש'כהונה חזקה' מכהנים במקדש ככהנים לכל דבר. בעקבות חז"ל, מפרש רש"י במקום "אשר יהיה בימים ההם" – אין לך אלא כהן שבימין – 'כמו שהוא' ובהכרח כוונתו לכוהן מוחזק כנ"ל. ועיין רמב"ן שם הדין בדברי הספרי, ומסכים שכוהן מוחזק עבודתו כשרה, אלא אם כן נמצא בו פסול, ויפסל מלהמשיך את עבודתו.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני מעלה ומקטיר מנחה ועושה זבח כל הימים.

(ירמיה ל"ג, יח)

ויאמר התירשתא להם... עד עמוד כהן לאורים ולתומים. (עזרא ב', סג)

לא יקום עד אחד באיש... על פי שנים עדים יקום דבר.² (דברים י"ט, טו)

להלן יבוארו פסוקים אלה (וכן מקורות נוספים) ביתר הרחבה, תוך הבאת מקורות מדברי חז"ל והפרשנים, לביסוס העיקרון, שכוהן המוחזק בציבור כבן משפחת כוהנים יהיה כשר לעבודה על גבי המזבח לכשיבנו ישראל את המקדש.

3. רק בכוהני חזקה ייתכן שכוהן שהקריב ימצא חלל

נחלקו התנאים מה דינו של "כהן שהוא עומד ומקריב על גבי המזבח – ונודע שהוא בן גרושה"? דעת ר' אליעזר היא, ש"כל קרבנות שהקריב [מאז שהתחיל בעבודה נפסלו] ולא עלו לבעלים לשם חובה" – ר' יהושע אומר: עלו... שנאמר: 'ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם' (ספרי, ומדרש תנאים לדברים שם). הוזה אומר, לדעת רבי יהושע, אדם, המוחזק בציבור ככוהן, הריהו משרת במקדש מכוח חזקה, וכל הקרבנות שהקריב כשרים. כך, לדעתו, מצות התורה לכתחילה – שאין צורך בכוהן מיוחס שיש לו מגילת יוחסין, וזה עניינו של הפסוק: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם".

מחלוקת זו מובאת גם במשנה:

היה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה:
ר' אליעזר אומר: כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח – פסולים, ור'
יהושע – מכשיר.

(תרומות פ"ח מ"א)

וכתב ר' שמשון משאנץ בפירושו למשנה שם: "רבי יהושע מכשיר... מדכתיב (שם כה): 'הכהן אשר יהיה בימים ההם' – זה שהיה כשר ונתחלל", עיין שם שהביא את שלושת הפסוקים שבגמרא קידושין הנ"ל (סו ע"ב). כן הביא את דברי הירושלמי הקובע בוודאות: "זה אחד משלשה מדרשות שהן מחוורין בתורה: 'ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם'". וכך גם בפירוש הרא"ש שם. הרמב"ם בפירוש המשנה (שם) מכריע בפירוש שהלכה כרבי יהושע:

ואמר ה' בכהנים: "ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה", ולפיכך חלל שעבד –
עבודתו כשרה, והלכה כר' יהושע.

---

2. ומכאן דרשו חז"ל בספרי ובמדרש תנאים, שצריך שני עדים "להוריד מן הכהונה", ושגם בית דין אינו יכול לבטל כוהן מוחזק אלא על פי שני עדים.

למעשה יש לשאול, איך נוצר מצב, שכוהן עובד במשך שנים על גבי המזבח ומתברר שהוא חלל, הרי אין נותנים לכוהן לעבוד אלא אם כן נבדק? מכאן אנו למדים שאין בדיקה מחייבת לכל כוהן בטרם יעבוד, אלא כוהן מוחזק עולה ועובד. ורק אם באו עדים וערערו – תיבדק עדותם וייפסל.

4. חזקת הכהונה לעתיד לבוא

בירושלמי (תרומות פ"ח ה"א) מוכרעת ההלכה כרבי יהושע מדרשת הכתוב: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם" ודרשה זו אף נמנית כ"אחת מג' מדרשות שהן מחוורין שבתורה". נמצא שהן לדעת הבבלי והן לדעת הירושלמי הלכה פסוקה היא שכוהן מוחזק שעבד – עבודתו כשרה אף אם נתברר למפרע שהיה חלל, ומכאן שאין צריכים לייחס כוהנים לשם עבודה.

אמנם בירושלמי שם, נחלקו רב ורבי יוחנן: האם כשנאמר "בימים ההם", הכוונה היא דווקא לימים שבהם בית המקדש בנוי, ולא לאחר החורבן, או שמא משמעות "בימים ההם" היא – בימים רחוקים – כלומר גם בעת החורבן המתמשך? דעת רב היא, שדין התורה נאמר רק לזמן המקדש, ואילו רבי יוחנן סובר ש"אפילו בזמן הזה" כוהן מוחזק כשר, וכדברי המפרשים: "דלעולם ככהן גמור הוא כל זמן שלא נודע שהוא חלל" (פני משה, שם).

המסקנה הברורה העולה מן הדיון הזה היא – שבזמן שבית המקדש בנוי לית מאן דפליג שכוהן מוחזק כשר לעבודה.

על בסיס חזקה זו מובא במקומות רבים בדברי חז"ל שלעתיד לבוא אין דוחים כוהנים שאינם מיוחסים. כך נראה מדברי הירושלמי ביבמות פ"ח ה"ג:

לעתיד לבוא אין הקב"ה נזקק אלא לשבטו של לוי... "וישב מצרף ומטהר"³... כאדם שהוא שותה בכוס נקי. אמר רב הושעיה: בגין דאנן לויים נפסיד? אמר רבי חנינה... אף לעתיד לבוא הקב"ה עושה עמהן צדקה... "והיו לה' מגישי מנחה בצדקה". אמר ר' יוחנן כל משפחה שנשתקע בה פסול – אין מדקדיקין אחריה. אמר רבי שמעון בן לקיש מתניתא אמרה כן: "משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון בזרוע. ועוד אחרת היתה שם – וקירבה בן ציון בזרוע". אף על פי כן לא ביקשו חכמים לפרסמן, אבל חכמים מוסרין אותן לבניהן

---

3. יש להעיר בעניין זה, שהמושג "וישב מצרף" מוסבר בגמרא – "כשהקדוש ברוך הוא מטהר שבטים", ולא מבואר כיצד. הרמב"ם בסוף הל' מלכים כותב שהדבר ייעשה על ידי מלך המשיח ברוח הקודש, לא כן רש"י, המשאיר את דברי חז"ל כמות שהם, ולא ביאר כיצד, ונראה מדבריו בהמשך הגמרא שאליהו הוא המטהר.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

ולתלמידיהם פעמיים בשבוע... אמר רבי יהושע בן לוי: חמשת אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אימר הכהן, וכולן נשתקעו בכהונה גדולה.

מדברי הירושלמי ברור, שבזמן הבית היו משפחות ידועות שנתערב בהן פסול, והלכה היא שאין לדקדק בהן, ואין לפרסמן, אלא ליחידים. ובאשר לזמן הזה ולעתיד לבוא, הביאו חכמים פסוק, שאין מדקדקין במשפחה שנשתקע בה כוהן פסול, וכדברי הנביא, שהקב"ה עושה צדקה עם כוהנים, שיהיו מגישי מנחה, גם אם יש חשש שהתערב בהם פסול.

בבבלי מצינו עובדה דומה:

אמר אב"י, אף אנן נמי תנינא: "משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון [מן הכהונה] בזרוע, עוד אחרת היתה – וקירבה בן ציון בזרוע. כגון אלו אליהו בא... לרחק ולקרב"; "כגון אלו" – דידעין, אבל משפחה שנשמעה – נשמעה. "וגם מהם אקח לכהנים ללוים" – גם מן המתבוללים באומות אקח לכהנים ולויים לשרת במקדש. (קדושין ע"א)

יש אמנם שינוי בפרטים בין הבבלי לירושלמי אך מוסכם על האמוראים בשני התלמודים, שבזמן שבית המקדש היה קיים היו כהנים רבים ששימשו בכהונה למרות שלא היו מיוחסים. ובהמשך הגמרא שם (ע"א) נאמר שלעתיד לבוא הקב"ה יטהר ויכשיר משפחות כהונה שנפל ספק לגביהן, ורק משפחות שנודע פסולן בציבור, אלו יידחו מן הכהונה.

בהקשר לכך מביאה הגמ' את הפסוק הבא בישיעהו:

כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו... והביאו את כל אחיכם מכל הגויים מנחה לה'... על הר קדשי ירושלם אמר ה'... וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר ה'.

רש"י במקום מפנה לדברי "אגדת תהילים"⁴ המאריכה בדרשת הפסוק בישיעהו:

עתידין אומות העולם להביא דורונות למלך המשיח... וכיון שהן באין אצל מלך המשיח הוא אומר להם: יש ביניכם ישראל? הביאו אותם לי!.. שנאמר: "והביאו את כל אחיכם מכל הגויים מנחה לה'". ומספרין האומות אצל המשיח בכבודן של ישראל, ואומרים: זה כהן וזה לוי וזה ישראל. ולמה? – לפי שנמכרו [כהן ולוי] לעבדים ונשתכחו ייחוסיהן מפני שעבוד גלות, ונשתכחו ונעשו גויים על ידי האונסים. אמר ר' אלעזר: "וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר ה'". מהם מסיים כל מי

4. רמז למדרש זה נמצא גם במכילתא דרבי ישמעאל, בא, מסכתא דפסחא, פרשה יב.

שהוא כהן או לוי או ישראל... והיכן 'אמר ה'?' אמר ר' פנחס...
"הנסתרות לה' אלהינו!" (מדרש תהלים פ"ז, ו)

כלומר, הגויים מאומות העולם יהיו נאמנים להעיד על כוהנים שנתבוללו ונעשו כגויים⁵ – שבטרם נתבוללו היו מוחזקים לכהונה, ועל פי עדות זו תתחדש עבודת המקדש. הדברים מבוארים ביתר שאת בפירוש הרד"ק במקום:

אפילו מאותם שהיו משוקעים בגוים באיים הרחוקים, עד שלא נודע זכרם, ולא עלו עם אחיהם בית ישראל מן הגולה, ואפשר ששינו קצת מן הדת – אף על פי כן "מהם אקח לכהנים ללויים" – אותם שהיו כבר ממשפחות כהונה ולויה אקח אותם... ובדברי רבותינו ז"ל: "וגם מהם אקח לכהנים" – משהם מביאים אותם ומנחתם... [יאמר]: זה ישראל! וזה כהן! וזה לוי! כגון שנמכרו לעבדים [לגויים] ונשתכחו ונעשו גוים.

נבואה דומה מתנבא ירמיהו הנביא: "ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני... כל הימים". כלומר: כשרותם של כל הכוהנים תישמר לעתיד לבוא. והדברים מבוארים בפירושו של האברבנאל:

אמר, שמאותם בני ישראל שיביאו מהארצות הרחוקות שהיו מעורבים בגוים ונשקעים בתוכם, גם מהם יקח להיות כהנים ולוים, וזה מאותם שהיו ממשפחת כהונה ולויה, ולא יחושו אם נמכרו לעבדים ונעשו גוים על צד האונס: ואמנם איך יודע זה? – אין ספק שיהיה ברוח הקדש, כמו שאמר הנביא מלאכי (מלאכי ג', ג): "וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי... והיו לה' מגישי מנחה בצדקה. וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות", והוא המורה שלא יעבדו בכהונה ובלויה כי אם אותם שהיו ממשפחתם ומבית אבותם כשנים הקדמוניות.

(משמיע ישועה, מבשר טוב, השלישי, נבואה ט"ו)

ובספר 'ישועות משיחו' (ח"ב, העיון הרביעי, פ"ב) מבאר האברבנאל באופן דומה גם את נבואת ירמיהו:

עוד ישמע במקום הזה... בערי יהודה ובחוצות ירושלם, הנשמות מאין אדם ומאין יושב... קול ששון וקול שמחה קול... מביאים תודה בית ה'... ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני מעלה עולה... (ירמיהו ל"ג, י-יח)

---

5. בחידושי הגר"ז (סימן עח) מבואר שאף כוהן שנתחלל לגמרי, כגון שאביו נשא גויה, יוכשר לעבודה ע"י מלך המשיח, בכך שיתברר למפרע שאותה גויה שנשא אביו הייתה יהודיה מתבוללת – ונשארו בניהם כוהנים כשרים". אמנם מדברי האברבנאל המובאים להלן נראה שמלך המשיח יתיר אף את הכוהנים שנתבוללו לגמרי בגויים, מפני שהתבוללותם בגויים נעשתה באונס, כשנמכרו לעבדים בגלות.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

5. כללו של דבר

- א. שאלה הצריכה בירור, האם חידוש העבודה במקדש מחייב את מציאותו של כוהן מיוחס, שכן מדברי הרמב"ם נראה שלחידוש העבודה צריך כוהן שיעידו עליו עדים שאבותיו שימשו על גבי המזבח!
- ב. בדברי חז"ל מופיע המושג "כהן כשר", ואילו המושג "כהן מיוחס" – המופיע ברמב"ם – אינו מופיע בתלמוד הבבלי או הירושלמי, וגם לא במדרש. מדברי חז"ל נראה בפשטות שכל כוהן כשר הוא מיוחס.
- ג. מצינו במדרש את המושג "כהן מוחזק", כלומר, אדם המוחזק לנו שהוא כוהן. על כוהן כגון זה אמרה התורה: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", ודרשו חז"ל בספרי: "אין לך אלא כהן שבימך", זאת, לקיום מצות הביכורים ושאר מצוות התורה.
- ד. בירושלמי מגדירים פסוק זה כפסוק ברור ומחזור: "זה אחד משלשה מדרשות שהן מחזורין בתורה". ומבואר שם שבין בזמן הבית ובין לעתיד לבוא דין תורה הוא – כוהן מוחזק כשר לעבודה.
- ה. למעשה, עשרה פסוקים⁶ בתורה ובנביאים מוכיחים כי כוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש. פסוקים אלה נדרשים בתלמוד, במדרשים ובכתבי הפרשנים השונים וכדלהלן.

ב. שיטת רש"י: כוהני חזקה כשרים לעבודה במקדש

1. חזקת כהונה אינה בטלה אלא בעדות

בספר עזרא (ב', סג) מסופר על משפחת בני ברזילי, מבני הכהנים, שנדחו על ידי נחמיה (התירשתא) מלשרת בהקרבת קורבנות מפני שנתחללו בעקבות נישואיהם עם גויים. בגמרא במסכת כתובות מבואר שמכיוון שדחייתם לא נעשתה בעדות גמורה לא

---

6. חלקם נתבארו לעיל וחלקם יבוארו להלן. ואלו הן: [א] במדבר כ"ה, יג – "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם"; [ב] דברים ל"ג יא – "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה". [ג] דברים כ"ו, ג – "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם" [ד] מלאכי ג', ג – "וישב מצרף... והיו לה' מגישי מנחה בצדקה". [ה] ישעיה ס"ו כא – "וגם מהם אקח לכהנים ללויים". [ו] ירמיהו ל"ג, יח – "ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני". [ז] ישעיהו מ"ג, ז – "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". [ח] עזרא ב', סג – "עד עמוד כהן לאורים ולתומים". [ט] דברים י"ט, טו – "על פי שנים עדים יקום דבר". [י] במדבר י"ח, ה – "ושמרתם את משמרת הקודש, ואת משמרת המזבח".

דחאם עזרא מלאכול בקודשי הגבול, כפי שהיו מוחזקים לעשות עד כה, אך לא התיר לסמוך בחזקה זו כדי להתיר להם קודשי מזבח:

ר' יוסי אומר: גדולה חזקה! שנאמר: "ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שם, אלה בקשו כתבם המתייחסים ולא נמצאו, ויגואלו מן הכהונה. ויאמר התירשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים". אמר להם: הרי אתם בחזקתכם! במה הייתם אוכלים בגולה? – בקדשי הגבול? אף כאן – בקדשי הגבול.

(כתובות כד ע"ב)

רש"י במקום מעיר שהסיבה שבגללה "בקשו את כתבם המתייחסים" הייתה "לפי שהתחתנו כהנים בגולה בגויי הארץ וילדו להם בנים והם חללים, הוצרכו הנולדים בגולה להתייחס כשעלו מן הגולה לשרת בבית שני". מכאן אתה למד את הכלל האמור, ש'כהן מוחזק' ככשר לעבודה ולא ידוע שבמשפחתו נתערבו חללים, אע"פ שאין בידו מגילת יוחסין המעידה על כשרותו – אין דרך לפוסלו. ולהלן נעסוק בהרחבה בביאור סוגיה זו.

2. הפקדת הכהנים על בדיקת ייחוסם

מדברי חז"ל עולה, שבדיקת מעמדו של הכהן אם הוא מיוחס או פסול, זו מצוה מיוחדת על הכהנים. כך דרשו חז"ל בספרי:

"ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש, ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם"... למי הדבר מסור? – לאותו שמזהירים!

ושם בהמשך:

"ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח" – כל דבר המזבח אל יהיה אלא בך ובבניך. "ולמבית לפרוכת" – מיכן אמרו: מקום היה אחורי בית לפרוכת ששם בודקים יחוסי כהונה. (ספרי, במדבר י"ח, א)

הווה אומר, כל ענייני המזבח והקרבנות, וכך גם ייחוס הכהנים העולים על גבי המזבח – בני אהרן מזהירים על כך. עוד מובא שם בספרי (שם יח, ז): "תשאו את עון כהונתכם" – זה עוון דבר המסור לכהונה, ופירשו האחרונים, המלבי"ם ועוד: "שהבית דין של כהנים היו משגיחים שלא ייעשה שום דבר השייך למזבח – רק על ידי כהנים", ועיין בפירוש 'זרע אברהם' לספרי, המפרש, שהדיון בייחוס התקיים בבית דין של כהנים, רק דבר קשה הביאו בפני הסנהדרין הגדולה.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

אמנם בסיום מסכת מידות נאמר, שבדיקת היחוס נעשית בלשכת הגזית, וכלשון המשנה:

לשכת הגזית, שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו, ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים, נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. (מדות פ"ה מ"ד)

אולם במשנה בתחילת סנהדרין (פ"א מ"ב). העוסקת בסמכויות הרכבי בתי הדין השונים, מובאת רשימה של דברים הנידונים דווקא בפני ב"ד של שבעים ואחד, ואילו עניין זה של בדיקת יוחסין לא נזכר שם כלל (ואף אין זכר לכך שבירורים נעשים בפני סנהדרין כלשהי).

אמנם בקידושין עו ע"ב; כתב רש"י: "ששם היו יושבים" – בלשכת הגזית יושבים סנהדרין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ומייחסים את הכהנים והלויים להבדיל פסולים מן העבודה ומן הדוכן, ומשינוי לשון זה ניתן ללמוד לכאורה, שדווקא סנהדרין של שבעים ואחד דנה בענייני ייחוס! ויש לומר בכוונתו, שהסנהדרין היושבים בלשכת הגזית העמידו מתוכם בית דין מיוחד המייחסים לכהונה ולויה, כמובא בספרי לעיל. נראה להוסיף ולומר, שכוונת המשנה, שמאחר שבסנהדרין ישבו גם כהנים, אם באה שאלה של ייחוס, היו מוסרים אותה למומחים לענייני יוחסין מבין הכהנים שבלשכת הגזית, והם ישבו 'אחורי בית הכפורת' ודנו בדבר. כך משתמע גם מלשון התוספתא:

בית דין שבלשכת הגזית, אף על פי שהוא של שבעים ואחד – אין פחות מעשרים ושלושה... ושם היו יושבין מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים... ושם יושבין ובודקין את יחוסי כהונה ואת יחוסי לוייה, כהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים והולך לו. ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחיו [ו] הכהנים. (תוספתא, סנהדרין פ"ז ה"א)

מכפילות הלשון: "ושם היו יושבין מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים... ושם יושבין ובודקין את יחוסי כהונה ואת יחוסי לוייה", משתמע, שהרישא מדברת על הסנהדרין הגדולה, שיושבת על כל ענייני התורה, ואילו הסיפא מדברת על בית דין נוסף בלשכת הגזית – בית דין של כהנים לענייני יוחסין.

להלן (פרק ד סעיף 2) ניווכח, שהפקדת הכהונים על בירור ייחוסם הוא חלק מחובתם לדאוג לקיום מצוות הקרבת הקרבנות כסדרם וכתקנם, ומשום כך אינו מן הראוי שבירור זה יעב את הקרבת הקרבן.

3. כוהן משמש במזבח שיצא עליו ערעור

מן הראוי לדון במעשה המובא במסכת פסחים ג ע"ב, שם מתואר שנמצא פסול בייחוסו של כוהן שעבד במקדש ופסלוהו:

מעשה בשלשה כהנים שדיברו ביניהם במקדש; האחד אמר: "הגיעני כפול [רש"י: מלחם הפנים]. ואחד אמר: הגיעני כזית. ואחד אמר: הגיעני כזנב הלטאה. בדיקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול [רש"י: פסול כהונה, חלל].

שואלת הגמרא:

והא תנן: "אין בודקין [לענין יוחסין, לישא אשה] מן המזבח ולמעלה!" – לא תימא שמץ פסול אלא אימא שחץ פסול. ואי בעית אימא: שאני התם – דאיהו דארע נפשיה.

ומפרש רש"י:

"אין בודקין מן המזבח ולמעלה" – אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו, דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש, כדתנן במסכת מדות: "לשכת הגזית שם היו יושבים בית דין מייחסי כהונה ולויה, כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה – לובש שחורים ויוצא".

תוספת דבריו של רש"י – "כשהיה רוצה להתחנך לעבודה" – מקורה בתוספתא הנ"ל, ואינה מוזכרת במשנה במידות (פ"ד מ"ה). ומכ שרש"י הביא תוספת זו ניתן היה להסיק לכאורה שבידור היוחסין שנעשה לכוהן בטרם כניסתו לעבודה הוא תנאי מחייב לכל כוהן המעוניין לעבוד. אולם כפי שראינו, וכן יבואר בהרחבה בהמשך, רש"י סובר שכוהני חזקה כשרים לעבודה! משום כך נראה שרש"י מבאר שבידור זה נערך רק לכהנים שיצא עליהם קול או ערעור. ואכן כך מדויק לשון המשנה והתוספתא: "ושלא נמצא בו פסול יוצא ומשמש עם אחיו"; כלומר, אין מדובר כאן בקבלת עדות גמורה על אבותיו ואבות אבותיו, אלא בידור ספציפי על טיבו של הקול או הערעור, ומשלא הוכח שהיה בו פסול הרי הוא חוזר לחזקת כשרותו ורשאי לשמש עם אחיו הכהנים.

מן המעשה הזה עולים שלושה דברים:

האחד: כל 'כהן מוחזק' ניגש לעבוד במקדש, ואינו צריך להביא לא עדים ולא מגילת יוחסין, ועובד על גבי המזבח. ו"כשהיה רוצה להתחנך לעבודה" – ולא מצאו בו פסול, כי לא באו עדים, הרי זה כשר לעבודה, שהרי הוא 'כהן מוחזק'.

השני: רק כוהן שיצא עליו ערעור בגלל התנהגותו טעון בדיקה, ורק לאחר שהתברר בוודאות על פי עדים שהוא חלל פסלוהו לעבודה.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

השלישי: לדעת רש"י האחריות על הבדיקה אינה מוטלת על בית דין הגדול, אלא על 'בית דין מייחסי כהונה ולויה', שעיקרם כוהנים – כדעת הספרי.

וכבר ראינו לעיל, כי הערעור שבעטיו נדחת משפחה מן הכהונה הוא רק ערעור ודאי שפסולו נודע בציבור, כאותה משפחה מעבר הירדן שנתקרבה לכהונה בזרוע. אולם כאשר הספק הוא כללי, כמשפחת פשחור בן אימר שנתערבו בה ארבעת אלפים עבדים, וכעת לא ידוע הפסול – אנו אומרים ש"משפחה שנטמעה – נטמעה" וכלשון רש"י:

דכל משפחה שנטמעה נטמעה, דאין להפרישה ולהרחיקה ולברר ספק מטמעייהם מי נטמע מי לא נטמע, אלא יניחום והם ספק והם כשרים לעתיד לבא.

(רש"י, קידושין ע"א ד"ה תנינא)

4. "על פי שנים עדים יקום דבר"

חז"ל משווים את חזקת הכהונה לכל החזקות שבתורה, שאינן פוקעות אלא על פי עדים הסותרים אותן. זה לשון הספרי (דברים י"ט, טו; וכך ב'מדרש תנאים' שם):

"לא יקום עד אחד באיש... על פי שנים עדים יקום דבר" [בענייני ממון ונפשות]... להעלות לכהונה ולהוריד מן הכהונה – מניין? תלמוד לומר: "לכל עוון ולכל חטאת!"

כלומר: חז"ל דורשים את המילים "ולכל חטאת" במשמעות של כשרות הכוהן המקריב את החטאת, שאין לפוסלו ולהורידו מן הכהונה אלא על פי שני עדים.⁷

התייחסות ל"כוהן מוחזק" כחזקה גמורה אנו מוצאים גם בדברי רש"י בכתובות כד ע"ב; האומר: "גדולה חזקה" – שאין בית דין יכולין להוציא דבר מחזקתו", כלומר, רק עדות גמורה יכולה לערער על כשרות כוהן מוחזק.

מכאן קושייה על שיטת הרמב"ם הסובר שחזקה אינה מועילה לכוהן הרוצה לעבוד, ושכל כוהן הרוצה לעבוד נדרש להביא עדות המאששת את כהונתו כדי להעלותו למזבח!

---

7. בספרי אמנם נאמר שם שגם על מנת "להעלות לכהונה" נדרשת עדות שני עדים, אך שם מדובר בכוהן ש"רד" מכהונתו מסיבה כל-שהיא לפני כן, כגון שפסל אותו עד אחד, או שהורידו אותו בית דין מפני 'קול' בעלמא (ראה פירוש המשנה לרמב"ם כתובות פ"ב מ"ז) ועתה צריך להעלות אותו מירידתו. על כך אומר הספרי, שאם באו שנים להעיד – יעלו אותו חזרה לכהונתו. מאידך גיסא, אם האיש מוחזק ככוהן – אין צורך "להעלות" אותו כי מעולם לא ירד.

5. פסולי הכהונה שעלו מבבל

לאור האמור יש לשאול על רש"י, מכוח מה קבע עזרא את הפסולים השונים בבבל והעלה אותם לארץ ישראל? אכן מדברי רש"י עולה שלא עזרא בדק ופסל אותם, אלא לקח איתו את אלו שכבר היו ידועים כפסולים. וכך הם דברי רש"י:

כל עצמו של עזרא לנקות את בבל נתכוון. לפי שראה אותם שנתערבו [כהנים וישראלים] בהן [בגויים] וראה שהיו חכמי הדור עולין עמו, ואין עוד בבבל [מי] שיתעסק לבדוק בהן לייחסן, עמד והפריש פסוליהן [הידועים] והוליכן עמו... ולדורות הבאים נמי [לא חשש שפסולים אלה יתערבו] כיון דאמר מר (קידושין עו ע"ב): "לשכת הגזית היתה שם ששם היו יושבים מייחסי כהונה ולויה בכל יום" מיוהר זהירי בפסולי.

כלומר, היושבים בלשכת הגזית ימנעו בעד כל מי שיש כנגדו שני עדים המעידים על פסולו, מלהכנס לעבודה במקדש. מאותה סיבה עצמה דחה נחמיה את בני ברזילי מן הכהונה – שכן כפי שביארנו, פסולם היה ידוע בעדות ברורה.

לעומת זאת מדברי הרמב"ם בפירושו למשנה (קידושין פ"ד מ"א) משמע שעזרא בטרם עלייתו לארץ ישראל ערך בדיקה מקיפה ובדק את ייחוסו של כל כוהן וכוהן, ואת כל אלו שלא נמצא להם כתב יוחסין לקח עימו לארץ ישראל, וזה לשונו:

"עשרה יוחסין עלו מבבל: כהני לויי ישראלי חללי... – כאשר עלה עזרא מבבל לא השאיר שם פסול כלל, אלא כהנים לויים וישראלים מיוחסין! וכך אמרו: "לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה". והעלה עמו אלו העשרה יוחסין, מפני שחשש שמא יתערבו עמהם, לפי שאין שם בית דין הגדול לשמור על כך, לפיכך העלם לירושלם שיש שם בית דין הגדול ולא יניחום להתערב.

מן הביטוי "לא השאיר שם פסול כלל" עולה בבירור, שלדעת הרמב"ם, עזרא בדק את כל הגולים בבבל, כדרך שבדק בית הדין הגדול בירושלים, ובטרם עלה ארצה ערך בדיקה יסודית וחילק את הציבור לשנים: באשר לכשרים – הגדיר אותם כ'מיוחסים' והשאיר אותם בבבל – כסולת נקיה. ואילו את הפסולים, אלה שלא הביאו עדים על ייחוסם, לקח עמו ארצה, כדי שבית הדין הגדול בירושלים ימשיך לפקח עליהם ולמנוע את התערבותם בכשרים.

לדעת הרמב"ם, כל מי שלא הביא עדים, או לא הביא את כתב ייחוסו – אינו כשר לעבודה במקדש. לשיטתו, הפסוק: "ויאמר התירשתא" נאמר לא רק לבני ברזילי, אלא לכל כהני החזקה בדורו של נחמיה, כי גם כוהן מוחזק צריך להוכיח את חזקתו על ידי שני עדים כדי לעלות לדרגת 'כהן מיוחס'.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

קביעה זו היא חומרא גדולה, וחידוש גדול של הרמב"ם, האומר, שגם אם לא יצא קול על כוהן, ולא יצא עליו ערער, **בית הדין הגדול מערער עליו**, ועד שלא יביא כתב יחוס או עדים – נפסל לעבודה.

מחלוקת רמב"ם ורש"י בעניין זה מוזכרת בדברי המאירי:

בזמן שבית המקדש קיים לא היה כהן אוכל בתרומה של תורה ובקדשים, וכל שכן שלא היה עובד ומקריב – אלא אם כן היה כהן מיוחס בודאי! והוא הכהן שהעידו עליו שאביו היה עובד במקדש... מחזיקין אותו בכהן מיוחס לאכול קדשים ולעבוד. אבל כהן של חזקה אינו אוכל אלא בקדשי הגבול... וכל שכן שאינו עובד עד שיוודע בשלשלת יחוסו... וכן יראה מסוגיא זו, **שמתוך שלא מצאו כתב היחס** – לא רצו להאכילם [למרות שלא היה כנגדם לא קול ולא ערעור]... **וכן נראה דעת גדולי המחברים** [הרמב"ם].

מכל מקום **גדולי המפרשים** [רש"י] נראה, שדעתם נוטה לומר, שכל **שהוא בחזקת כהן אין מהרהרין אחריו! ואע"פ שלא נמצא כתב יחוסו** ושלא נתבררה שלשלתו, ולא נאמר באלו [שיצא עליהם קול פסול] אלא שלא יאכלו עד שיתברר יחוסם, וכמו שאמר: "עד עמוד כהן לאורים ותומים"... וסוף הענין לומר: עד שיתברר יחוסכם, אינו אלא **מפני שיצא עליהם קול בחללות!**... ואף הענין מוכיח שלזו רמז: "אשר לקח לו מבני ברזילי הגלעדי" – וברזילי היה גר, וכהן אסור בגיורת... והעמידים על חזקתם בתרומת סופרים. (מאירי, קידושין סט ע"ב)

מחלוקת הרמב"ם ורש"י בפירוש הגמרא בעניין משפחת בני הקוץ, מקורה בכמה הבדלים בפירוש הסוגיה:

א. לדעת רש"י רק בני הקוץ נדרשו להציג מגילת יוחסין, מפני שהם התחתנו עם בני גרים (בני ברזילי), ולכן הייתה חובה לברר מי מבני המשפחה נותר בכשרותו. לעומת זאת, לדעת הרמב"ם, פירוש הביטוי "כתבם המתיחשים" הכוונה לכלל ישראל. כלומר: כל משפחה בישראל היה לה כתב יחוס בימי בית שני, ולכן, כל כוהן צריך להוכיח את עצמו בעזרת מגילת יוחסין שבידיו, ואם לא נמצא – יש בכך ריעותא [ולהלן נראה ששיטתו אינה מסתברת מבחינה מציאותית]. לדעת הרמב"ם, בבני הקוץ לא נמצאה רעותא כלשהי והיו בבחינת 'כוהני חזקה', ואעפ"כ תבע מהם נחמיה, כנציג בית הדין הגדול, להציג מגילת יוחסין, ומשלא יכלו להציג פסלם לעבודה.

ב. לדעת רש"י עזרא עשה את בבל "כסולת נקיה" ע"י כך שבירר ממנה את כל הידועים כפסולים, ואילו לדעת הרמב"ם, עזרא ערך בירור מקיף על כל אחד ואחד

מישראל והשאיר בבבל רק את אלו שכשרותם הוכחה בעדות גמורה ע"י מגילות יוחסין. [הסברא נותנת כרש"י, שהרי סנהדרין אינה נוהגת בחוץ לארץ, ולא היה לעזרא תוקף של 'בית הדין הגדול' כדי לחייב את כל בני הגולה לבוא ולהתייחס בבית דינו].⁸

6. "סוקלים על החזקות"

גמרא מפורשת היא שכוהן מוחזק כשר לעבודה, כמובא במשנה קידושין עט ע"ב:

מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים, ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר: אשה שיצאת עמי למדינת הים – הרי היא זו ואלו בניה! – אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים.

בגמרא שם (פ ע"א) מבואר שחזקה זו, שבני משפחה החיים ביחד הם בני אותה משפחה – תוקפה כעדות גמורה, וכשם שקי"ל: "מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות", כך גם בחזקה זו. על כך אומר רבי יוחנן בגמרא שם, שסומכים על חזקה זו לא רק לדיני נפשות אלא "אפילו ביוחסין", ומסביר רש"י כיצד:

שהוחזקו ליכרך אצלה בחזקה שהיא אמו – אפילו לענין דיני נפשות ליסקל [אם הבן בא על אמו], וכל שכן ליוחסין להכשר כהונה.

ומסכמת הגמרא:

מעשה באשה שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה, והגדילתו – ובא עליה, והביאום לבית דין וסקלום. לא מפני שבנה ודאי, אלא מפני שכרוך אחריה.

יש לפנינו, אפוא קל וחומר: אם מוציאים אדם לסקילה על סמך שהוחזק כבן המשפחה, על אחת כמה וכמה שכן משפחת כוהנים יעבוד במקדש מכוח חזקה זו!⁹

---

8. למעשה כך נראה מתוך הדיון בגמרא, שכן בקידושין סט ע"ב מובא הפסוק מעזרא ח: "ואקבצם אל הנהר הבא... ונחנה שם ימים שלשה, ואבינה בעם ובכהנים, ומבני לוי לא מצאתי שם", ומפרש רש"י: "'ואבינה בעם' – מי היה ומי לא היה... וסבור שהיו שם לויים כשרים, ולא מצא ראויים לעבודה, אלא מאותן שקצצו בהונות ידיהם בשיניהם, ואמרו: 'איך נשיר את שיר ה'...' שאמר להם נבוכדנצר: 'שירו לנו משיר ציון' עמדו וקצצו בהונות ידיהם בשיניהם... והנך 'לוי' דקתני מתניתין – מהנך דלא חזו לעבודה היר'. כלומר הבדיקה נעשתה רק לקבוצת העולים שהתקבצו אל הנהר, שהיו אלפים אחדים אנשים נשים וטף, ואילו כל שאר בני הגולה לא נבדקו על ידו.

9. אם יבוא הטוען ויטען שיש לחלק בין החזקות השונות (בין בן הכרוך אחר אימו לכוהן המשויך בחזקה סתמית למשפחת הכהונה) – עליו להביא ראיה לחילוקו, ואל לו לשקוע בספקותיו

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

אמנם הרמב"ם מוסיף תנאי בדבר, שאין מייחסים את הילד הכרוך אחר אביו ואמו
אא"כ אביו הוא כוהן מיוחס, וזו לשונו:

כהן מיוחס [שהעידו עליו ועל אביו שעבד על המזבח – ראה להלן]
שיצא הוא ואשתו... למדינה אחרת, ובא הוא והיא ובנים כרוכין אחריהן
ואמר: אשה שיצאת עמי היא זו, ואלו בניה! – אינו צריך להביא עדים,
לא על האשה ולא על הבנים.

אך אם אינו מיוחס, צריך להביא עדים על בניו ולהוכיח שהם מיוחסים. ונראה שאף
הרמב"ם אינו חולק על כך שמעיקר הדין היה ראוי להעביר את חזקת הכהונה של האב
לבנו הכרוך אחריו, גם אם האב אינו מיוחס, שהרי סוקלים על החזקות, אלא ש"מעלה
עשו ביוחסין", ולכן לכתחילה צריך עדים על ייחוסו של כוהן לצורך עבודה המקדש,
וראה עוד להלן בעניין זה.

צריך להעיר שבגמרא לא נזכר 'כהן מיוחס'! בגמרא נאמר: "מי שיצא הוא ואשתו
למדינת הים, ובא הוא ואשתו ובניו", כלומר, מדובר באדם המוחזק ככשר, שאינו צריך
להביא ראיה על בניו. אולם הרמב"ם לשיטתו, כתב שמדובר ב'כהן מיוחס' – כלומר
בעדים – וזאת חומרא גדולה של הרמב"ם, שרק כוהן מיוחס יכול להעיד על בניו.

7. כללו של דבר

א. דעת רש"י היא, ש'כהן מוחזק' כשר לעבודת המקדש גם מבלי להוכיח את ייחוסו.
רק אם יצא ערעור על הכוהן, צריך לבדוק את הדבר; אם נמצא כדברי העדים –
פסול, ואם לא נמצא הרי הוא חוזר לחזקת כשרותו לעבודה.

ב. עוד כתב רש"י: "גדולה חזקה" – שאין בית דין יכולין להוציא דבר מחזקתו,
כלומר, אפילו בית דין אינם יכולים לערער ולשנות את חזקת הכוהן, אלא אם כן
יצא עליו ערער בעדים.

ג. מדברי הספרי, עולה שבדיקת ייחוסו של כוהן נעשית על ידי כהנים במקדש, שהיו
'בית דין מייחסי כהונה ולויה' וכך עולה מדברי רש"י בפירושו.

ד. דעת רש"י בקידושין (עא ע"א) היא, שלעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא יטהר ויכשיר
משפחות כהונה שנפל ספק לגביהן, ורק משפחות שנודע פסולן בציבור, אלו יידחו
מן הכהונה. לשיטת רש"י שם, הלכה היא, ש"משפחה שנטמעה – נטמעה", כלומר,
גם משפחה שהתערב בהם ספק חלל, הכהנים שבה יוכשרו לעבוד במקדש.

ולעכב בגללן את החובה הוודאית לחדש את עבודת הכהונה. וראה באריכות בעניין זה להלן
בהערה 13.

ה. דעת חז"ל והראשונים היא, ש"גדולה חזקה", ואף "סוקלין על החזקות", כלומר, ניתן להוציא אדם לסקילה על סמך חזקה שהוחזק כבן המשפחה. מכאן לומד רש"י, שעל אחת כמה וכמה שאדם מישראל שהוחזק ככוהן, מצווה לעמוד ולעבוד במקדש מכוח חזקה זו.

ו. לרמב"ם שיטה מיוחדת בפירוש כמה סוגיות בתלמוד, שלא כשאר הראשונים. שיטתו כוללת שלשה דברים שלא נאמרו במפורש בגמרא.

האחד: המושג 'כהן מיוחס' הוא מושג חדש שלא כתוב בגמרא, ולדעת הרמב"ם, רק 'כהן מיוחס' שהעידו עליו שני עדים שהוא כוהן – ואבותיו עבדו על המזבח – יעבוד.

השני: לדעת הרמב"ם, כך עשה נחמיה, שעמד והרחיק את כל הכוהנים שהם כוהני חזקה ופסל אותם לעבודה בגלל שלא הביאו כתב יוחסין. לדעה זו אין סימוכין בגמרא, ושאר הפרשנים מסבירים את דברי חז"ל בתלמוד הבבלי והירושלמי, שנחמיה הרחיק את בני ברזילי בלבד.

השלישי: לדעת הרמב"ם בדקו הסנהדרין כל כוהן בטרם יכנס לעבודה, ולא הכשירו אלא כוהן מוחזק שהביא עמו שני עדים, המעידים שאבותיו כהנים ושירתו על המזבח. אולם במסכת מידות ובקידושין עו, לא נאמר שצריך לעניין הכשר לעבודה שני עדים המעידים בבית דין. בספרי נאמר ההיפך! בית דין הבא להוריד מחזקת הכהונה – צריך שני עדים – ככתוב: "על פי שנים עדים יקום דבר".

ג. האם היו בישראל ספרי יוחסין למשפחות הכהנים?

ו. מהותן של מגילות היוחסין המוזכרות בחז"ל

לעיל הזכרנו שלדעת הרמב"ם כל בני שבט לוי נדרשו להציג מגילות יוחסין כדי לעבוד, ומי שלא הייתה בידו – נדחה מעבודת המקדש. אם מציאות זו נכונה הרי שמגילות יוחסין היו צריכות להיות מצויות ונפוצות.

אמנם בגמרא נזכרים מקרים בודדים שאנשים החזיקו מגילת יוחסין, וכגון מה שמובא ביבמות (מט ע"ב):

מצאתי מגילת יוחסין בירושלים, וכתוב בה: "איש פלוני ממזר מאשת איש", וכתוב בה: "משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי", וכתוב בה: "מנשה הרג את ישעיה".

במגילה זו נכתבו פרטים שונים, וביניהם הודעה על ממזר, ואינה מגילת יוחסין מסודרת, אלא נועדה לפרסם את העובדה שיש אדם פסול בירושלים, ומשפחה פסולה

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

לנישואין. דווקא דוגמה זו מלמדת על הכלל, שלא נמצאו מגילות יוחסין בידי המשפחות, והיה צריך לפרסם מקרה חריג של ממזרות להזהיר את הציבור – מה עוד שידיעה זו מובאת במגילה בצד ידיעות אחרות בהלכה ובאגדה.

מגילת יוחסין נוספת מוזכרת בירושלמי תענית (פ"ד ה"ב):

אמר רבי לוי: מגילת יוחסין מצאו בירושלם וכתוב בה: "הלל – מן דוד.
בן יצף – מן דאסף. בן ציצית הכסת – מן דאבנר. בן קוביסין – מן
דאחאב. בן כלבא שבוע – מן דכלב. רבי יניי – מן דעלי... רבי נחמיה –
מן נחמיה התרשתא".

אף מגילת יוחסין זו, באה לציין מקרי ייחוס מיוחדים, וכגון, שהלל הזקן הוא צאצא של דוד המלך, ובן כלבא שבוע – שיש לו שם משונה – אין זאת אלא משום שהוא צאצא של כלב בן יפונה, וכד', מדובר, אפוא, ברשימה מיוחדת של אישים ומשפחת המוצא שלהם. ראוי להוסיף שרק אחד ברשימה הוא כוהן, הקשור לעלי הכוהן.

מאמר אחר המצביע, לכאורה, על קיום ספרי יוחסין, הוא מה שמובא בפסחים סב ע"ב: "מיום שנגזז ספר יוחסין – תשש כוחן של חכמים, וכהה מאור עיניהם", אולם המעיין במקור יוכח שלא היא, שכן מדובר בספר דרשות על אודות סדר היוחסין המתואר בדברי הימים, וכדברי רש"י שם: "'ספר יוחסין' – מתניתא דדברי הימים", עיין שם בגמרא ובמפרשים שם, שאין זה נוגע לענייננו.

לאמיתו של דבר, יש לשאול: גם אם נניח שאדם מביא עמו לבית הדין מגילת יוחסין, למגילה זו אין ערך הלכתי, שהרי כל משפחה יכולה לרשום לעצמה מגילת יוחסין, אולם אנשי המשפחה נוגעים בעדות. למגילת יוחסין יש ערך אם יש עליה חתימת בית דין בכל דור, שאכן בית הדין בדק את המגילה ואת המשפחה בדורו, ובירר שהמגילה כשרה. בהעדר חתימת בית הדין מגילה זו חסרת משמעות. יתירה מזו! מן הראוי שיהא בבית הדין עותק של מגילת היוחסין לצורך השוואה. אך מעולם לא שמענו שבתי הדין בישראל ניהלו ארכיונים של מגילות יוחסין.

2. בעיות ייחוס – ראשיתן בתקופת השופטים

ראינו לעיל, כי התעוררו בעיות ייחוס כתוצאה מחורבן בית ראשון וגלות השבטים אשר גלו לבבל. אולם למעשה סדר היוחסין השתבש כבר בתקופה הראשונית לכניסת ישראל ארצה, לאחר מות יהושע ובראשית ימי השופטים:

ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני החיתי והאמורי... ויקחו את בנותיהם
להם לנשים, ואת בנותיהם נתנו לבניהם... (שופטים ג' ה-ד)

עוד מצינו אצל שמשון שנשא שלוש נשים נוכריות: מבנות הפלישתים שבתמנע (שופטים י"ד, א-ג); מבנות עזה (שם ט"ז, א); ואת דלילה מנחל שורק (שם ט"ז, ד). ואף

ייחוסו של יפתח הגלעדי אינו מבורר, שכן נאמר עליו – "והוא בן אשה זונה"¹⁰ (שופטים י"א, א).

במציאות זו גם נושא יחוס הכהונה והלוויה השתבש בתקופת השופטים, כמוכח מן המעשה בפסל מיכה:

ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי... ויאמר מיכה:
עתה ידעתי כי ייטיב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן. (שופטים י"ז, ה-יג)

ומובא במסכת בבא בתרא קט ע"ב; שאותו נער הלוי היה נכדו של משה רבינו. הוזהר, אומר, כבר בראשית ימי השופטים נשתבש גם סדר היוחסין של הכהנים והלויים, והנכד של משה – משבט לוי – נשא תואר של כוהן.

3. האם היו מגילות יוחסין בימי המלך דוד?

מקור נוסף ממנו רצו ללמוד על קיום מגילות יוחסין בעבר, הוא מה שנאמר בגמרא:

אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך [הרי הוא מיוחס]... אמר רב יהודה אמר שמואל: בחיילות של בית דוד! אמר רב יוסף: מאי קרא? (דה"י א ז', מ): "והתיחשם בצבא במלחמה" – כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן.

(קידושין עו ע"א)

אולם הגמרא מקשה על כך: הרי היו בצבא דוד חיילים מעמים שכנים, כגון, צלק העמוני, אוריה החתי, איתי הגיתי! וכן: "ארבע מאות ילדים היו לו לדוד, וכולם בני יפת תואר היו, וכולם מסתפרים קומי ומגדלים בלורית היו, וכולם יושבים בקרוניות של זהב והיו מהלכים בראשי גייסות". ומתוך השאלות מתברר, שלא כל מי שיצא לצבאו של דוד היה מיוחס. ואכן הרמב"ם לא הביא להלכה את הדעה האומרת, שמי שהיה מוכתב באסטרטיא של דוד – היה מיוחס.

כך גם העובדה הנזכרת לעיל, בעניין אלפי העבדים שהיו לו לפשחור בן אימר הכוהן "וכולן נשתקעו בכהונה" – כמובא בבבלי ובירושלמי, הדבר מלמד כי לא היו בידי הכהנים מגילות יוחסין, שכן אילו היו, היה בית הדין מבקש מכל כוהן להביא מגילת יוחסין המעידה על כהונתו, ואם לא הביא היה נפסל, כפי שעשו לבני ברזילי לעיל. בהכרח אפוא, שלא היו בידיהם מגילות יוחסין.

---

10. אמנם יש שפירשו שהיה בן לפילגש, כן נאמרו פירושים אחרים, אך בתנחומא (כי תצא סימן ג) נאמר: "רבותינו אומרים: זונה ודאי".

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

4. כללו של דבר

א. בדרך כלל לא היו מצויות בידי משפחות הכהונה מגילות יוחסין, והסיבה לדחיית בני ברזילי בהעדר מגילת יוחסין הייתה ייחודית – התערבות ניכרת וידועה של בני גרים במשפחה זו.

ב. מעיון בפסוקים ובדברי חז"ל מתברר, שמגילות יוחסין הן דבר נדיר. אמנם מצינו בגמרא מקרים בודדים שאנשים החזיקו מגילות יוחסין, אך מגילות אלו כללו פרטים שונים, ואינן מגילות יוחסין מסודרת. דווקא דוגמה זו מלמדת על הכלל, שלא נמצאו מגילות יוחסין בידי המשפחות.

ג. כבר בראשית ימי השופטים נשתבש סדר היוחסין, וכפי שמוזכר בפסוקים רבים בספר שופטים, וקשה לומר שנשתמרו מגילות יוחסין קדומות מתקופה זו.

ד. כיצד התכונן רבי יחיאל מפריז לחדש את הקרבנות?

1. שיטת בעל 'עיר הקודש והמקדש'

כפי שהזכרנו בתחילת המאמר, הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (פ"כ ה"א-ב) מחדש מושג של 'כהן מיוחס', דהיינו כוהן שהעידו שני עדים על כשרותו ועל כשרות אבותיו, וזאת בניגוד לעולה מפשט הכתובים ולמקורות חז"ל שהבאנו.

דברי הרמב"ם הללו הביאו ראשונים ואחרונים למסקנה, שבהעדר כוהן מיוחס בזמננו לא ניתן לחדש את העבודה במקדש. שאלה זו נשאלה על ידי ר' אשתורי הפרחי:

מורנו ה"ר ברוך ז"ל... אמר אלי בירושלם, כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיהו, שרבינו יחיאל דפריש ז"ל אמר לבוא לירושלם, והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה. ואני, מטירדתי להשלים עמו המלאכה, לא שאלתיו – מה נעשה מטומאתנו, ואנה הכהן המיוחס? (כפתור ופרח, פרק ו)

מדבריו נראה, שרבי יחיאל מפריז סבר, שכוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש, והתכונן לחדש את העבודה במקדש – למרות שלא היה בימיו 'כהן מיוחס' כדעת הרמב"ם, אלא שרבי אשתורי הפרחי לא הספיק לברר את הסוגיה עם רבי ברוך.

הלכה זו ברמב"ם נדונה באחרונים, וכגון בספרו של הרב טוקוצ'נסקי – 'עיר הקודש והמקדש' (חלק ה, פרק ג) – 'כהנים ידועים בכתבי יחש', שם הביא את דברי הרמב"ם הנ"ל ואת דברי האחרונים ההולכים בעקבותיו. כן הביא את דברי החת"ם-סופר, המצדד בדעה שניתן לסמוך על כוהני חזקה בזמן הזה, אך הביא לעומתו את דברי רבי עקיבא איגר שלא קיבל את דעתו. עוד הביא את דברי רבי צבי הירש

קאלישר, שנשא ונתן עמהם בשאלה זו, במגמה להתיר לכוהן מוחזק לעבוד על המזבח. בעל 'עיר הקודש והמקדש' לא מצא סימוכין מפורשים לדעה שכוהני חזקה כשרים לעבודה במקדש, ולפיכך הגיע למסקנה שדברי הרמב"ם עומדים בתוקפם.

עם זאת כתב בעל 'עיר הקודש והמקדש', **מצד הסברא**, שהעדות שהצריך הרמב"ם כדי לייחס כוהן לעבודה היא מצד 'מעלה עשו ביוחסין', ותיקנו עדות זו כדי לוודא שיעבדו על המזבח כהנים ודאיים בלבד. לדעתו, בזמן הרמב"ם היו עדיין כהנים עם כתב יוחסין בידם, ומשום כך כתב הרמב"ם שראוי להעדיף אותם ככהנים לעבודת המקדש (אולם כבר ביררנו לעיל שכתב יוחסין הוא דבר נדיר, ולא שמענו שהיו בימי הרמב"ם כתבי ייחוס לכוהנים). מכיוון שכן, הגיע בעל 'עיר הקודש והמקדש' למסקנה – שבימינו, שאפסו הסיכויים למצוא כוהנים מיוחסים, "מסתבר שנסמוך שוב על החזקה", שהרי לא מסתבר שבגלל מעלה שעשו ביוחסים תיבטל חובת העבודה. (אמנם לפי מה שנתבאר, הדברים מפורשים בכתובים ובדברי חז"ל, ותימה שכתב זאת רק מסברא).

2. "מעלה" ו"מצווה" אינן עוקרות את עיקר דין הקרבנות

המושג "מעלה עשו ביוחסין" מקורו בספק ממזר שהתורה היתרתו לבוא בקהל אולם חכמים אסרוהו (עי' הרמב"ם הל' איסורי ביאה פט"ו הכ"א). לדעת הרב טיקוצ'ינסקי אף הצורך בכוהן ודאי לשם עבודת הקרבנות אינו אלא מדרבנן.

אולם כפי שנתבאר לעיל, לאמיתו של דבר אין זו מעלה בלבד, אלא מצוה מן התורה לייחס את הכהנים, ככתוב (במדבר י"ח, א): "ואתה [אהרן] ובניך אתך, תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח", ודרשו חז"ל בספרי: "כל דבר המזבח" – אל יהיה אלא 'בך ובבניך'. עוד דרשו בהמשך: "ולמבית לפרוכת", מיכן אמרו: מקום היה אחורי בית לפרוכת **ששם בודקים יחסי כהונה**. הווה אומר, הכהנים מצווים מן התורה להקפיד שהעובדים על המזבח יהיו מיוחסים, ואם כן ה'מעלה' שעשו חכמים היא מצווה מן התורה!

אכן דווקא מן העובדה שמצווה זו מוטלת על הכהנים עצמם, כחלק מאחריותם הכוללת לשמירת תקינות עבודת הקרבנות, אנו למדים שלא ייתכן שמצווה זו תעקור ותבטל את עצם חובת ההקרבה בהעדר כוהן מיוחס.

ראיה לכך ניתן להביא מדרשת הספרי שם, שבה נאמר במפורש שמטרת האזהרה היא לוודא שתהא העבודה **נעשית** כתיקנה:

"ושמרתם את משמרת הקודש, ואת משמרת המזבח" ... - הרי זו אזהרה לבית דין של ישראל - להזהיר את הכהנים, שתהא העבודה נעשית

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

כתיקנה. שכשעבודה נעשית כתיקנה - הם [הכהנים] מכלים את הפורענות מלבוא לעולם, שנאמר: "ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל".

הדגשת התורה שהכהנים **בעבודתם** מכלים את הפורענות מבררת שהקרבת הקרבנות היא העיקר. וכשאי-אפשר לייחס כוהנים, תיעשה העבודה ע"י כוהנים המוחזקים ככשרים, הכשרים מעיקר הדין, ואז לא תבוא פורענות על ישראל.¹¹

3. האם רבי יחיאל מפריז סבר כרמב"ם?

לעיל ראינו שלדעת הרב טיקוצ'נסקי, רבי יחיאל מפריז אינו חולק על הרמב"ם אלא שהוא סבור שאף הרמב"ם מודה שבהעדר כוהנים מיוחסים אין לבטל את העבודה. אולם בפרקים הקודמים כבר ביררנו את דעת רש"י החולק על הרמב"ם בביאור הסוגיות השונות (ובייחוד בסוגיה דקידושין סט ע"א, שהיא לכאורה המקור לשיטת הרמב"ם, שרש"י פירשה במקום שיש ידיעה ודאית על פסול במשפחה).

לא ידוע לנו האם הגיעו כתבי הרמב"ם לידי רבנו יחיאל מפריז, שכן חי בצרפת עשרות שנים אחדות אחרי הרמב"ם אשר חי במצרים. עם זאת רבנו יחיאל נמנה על בעלי התוספות, אשר שיטת רש"י היתה נר לרגליהם, ברור, אפוא, שהסתמך על שיטה זו, שכוהן מוחזק כשר לכל דבר בכל זמן, וגם לעבוד על המזבח ועל כך התבסס בתוכניתו לבוא לירושלים ולהקריב קרבנות.

אמנם גם אם נאמר שרבי יחיאל מפריז סבר כרמב"ם, אין ספק שלאור המציאות שנוצרה, שאין בנמצא כוהן מיוחס, גם הרמב"ם יודה שניתן לחדש את העבודה על ידי כוהני חזקה.

4. כללו של דבר

א. כתבו הראשונים, שרבינו יחיאל מפריז "אמר לבוא לירושלם בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה", ותמהו, כיצד ניתן לחדש את העבודה, באומרם: "אנה הכהן המיוחס!" ואכן יש מן האחרונים שרצו לומר, לאור דברי הרמב"ם, שאין מקום לחידוש העבודה במקדש בזמן הזה בהעדר 'כהן מיוחס' על פי שיטתו.

ב. נראה שרבי יחיאל מפריז סבר כדעת רש"י וראשונים אחרים, שכוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש, והתכוון לחדש את העבודה במקדש בכוהן מוחזק, שהרי לא היה בימיו 'כהן מיוחס' כדעת הרמב"ם.

---

11. פסוק זה מצטרף לשאר הפסוקים שנימנו לעיל המעידים על כשרותם של כוהני חזרה לעבודת המקדש.

ג. רבנו יחיאל הולך בעקבות רש"י בפירוש הסוגיא, שכן לרמב"ם פירוש חדש בסוגיא, שאינו עולה בקנה אחד עם שאר הפרשנים הראשונים.

ד. לדעת רבי יחיאל מפריז, ייחוס הכהנים זו מצוה לכתחילה, עם זאת, אם אין כוהן מיוחס, מתקיים הפסוק: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", וכדרשת חז"ל: "אין לך אלא כהן שבימיך", כלומר, העבודה נעשית בכוהן מוחזק.

ה. מאידך הזהירה התורה את בית הדין הגדול מפני ביטול מוחלט של העבודה, כי אם לא תיעשה עבודת התמיד במקדש על כך נאמר, שיצא הקצף ותבוא פורענות על ישראל, חלילה, ולכן התכונן לעלות ולחדש את העבודה.

ה. חילוק הרמב"ם בין יוחסי נישואין ליוחסי עבודת המקדש

לבירור שיטת הרמב"ם בעניין כוהן מיוחס, מן הראוי לחזור ולעיין בדבריו בהל' איסורי ביאה:

כל כהנים בזמן הזה - בחזקה הם כהנים... אי זהו כהן מיוחס? - כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן... והוא הכהן ששימש על גבי המזבח, שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד. (הל' איסורי ביאה פ"כ ה"א)

לדברי הרמב"ם, כשאין לנו בית דין הגדול, ואין לנו עדות על כוהן מיוחס, ממילא העבודה במקדש בטילה, ולא תתחדש "עד עמוד כהן לאורים ותומים".

הלכה זו בנויה, למעשה, על הלכה אחרת הנוהגת בזמן הבית, וכפי שכתב הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש:

בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית, ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה, ובודקין הכהנים ביוחסין... כל כהן שנמצא פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה. (הל' ביאת מקדש פ"ו הי"א)

ההלכה שלפנינו בנויה על אותו בית הדין הגדול שבלשכת הגזית. לאור האמור, לו היתה בידינו עדות עד תקופת המזבח - היה בימינו כוהן מיוחס.

שאלה היא, אפוא, מה ראה הרמב"ם לחלק הלכה זו לשתיים, האחת בספר 'קדושה' והשניה בספר 'עבודה'? שכן, את חובת בית הדין לבדוק את ייחוס הכהנים, כתב בהלכות ביאת המקדש, ואילו את ההגדרה של 'כהני חזקה' ומי הוא 'כהן מיוחס' - כתב בהלכות איסורי ביאה? הרי שם דן בענייני נישואין ולא בענייני עבודה במקדש, והיה צריך לחבר את שתי ההלכות ביחד, ולהביא את שתיהן בהלכות 'ביאת מקדש', כי שם עיקר הדיון מה דינם של 'כהני חזקה', והאם הם יכולים לשרת על גבי המזבח?

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

אולם במכוון סידר הרמב"ם את ההלכות באופן זה, ללמדנו, שמדובר בשתי מצוות שונות בתורה:

מצוה אחת: חובת בית הדין לבדוק ייחוס כהנים לבל יכנס זר לעבודת המקדש. המקור לכך, מה שנאמר: "והזר הקרב יומת", וכפי שכתב הרמב"ם מצוה זו בראש הלכות ביאת מקדש בהקדמה. כאמור לעיל, חובה זו מוטלת על בית הדין הגדול, שהם מוזהרים מן התורה לפקח על עבודת הכהנים ועל ייחוסם, לפיכך כתב הרמב"ם הלכה זו בהלכות ביאת מקדש.

מצוה שנייה: לעומת זאת, בהלכות איסורי ביאה עוסק הרמב"ם בענייני נישואין, שמקורן במצוה אחרת בתורה. לעומת המצוה המוטלת על הסנהדרין, יש מצוה הנוגעת לכל כוהן באופן אישי, המוזהר מלשאת אשה פסולה, ככתוב: "אשה זונה וחללה לא יקח". אזהרה זו מכוונת לכהנים, מלשאת אשה הפסולה להם, ומלעבור על איסור: "ולא יחלל זרעו בעמיו". הרמב"ם מציין מצוה זו בתחילת הלכות אלו.

מכאן גם ההבדל להלכה בין שתי המצוות הללו, שכן, באשר לכשרות הכוהן לעבודה במקדש, בעניין זה קובעת התורה במפורש, שגם אם אינו מיוחס הוא כשר לעבודה, ככתוב: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", ודרשו חז"ל: "אין לך אלא כהן שבימיך". כאמור לעיל, התורה חוזרת על כך בפסוקים רבים, המתירים לכוהן מוחזק לעבוד במקדש, כי העיקר הגדול הוא – שתיעשה העבודה במקדש, והלכה זו מסורה לבית הדין הגדול.

לא כן באשר לאיסור המוטל על ראש כל כוהן באופן אישי, שלא לשאת אישה פסולה, בין אם יש בית דין הגדול – בין אם לאו, כגון בזמן הזה – כשהמקדש בחורבנו, חל על הכוהן איסור להתחתן עם אישה פסולה לכהונה. בעניין זה, החמירו חכמים – מדרבנן – ו'מעלה עשו ביוחסין!' זה מה שכתב הרמב"ם, שלמרות ש'כל המשפחות בחזקת כשרות' (ראה הל' איסורי ביאה פ"ט ה"ז) עם זאת החמירו חכמים עם כוהן "בזמן הזה", ולא יאכל בתרומה מן התורה, כי מעלה עשו ביוחסין. לכן עליו להיזהר מלאכול בתרומה מן התורה, אלא אם כן יזכה להיות מוגדר כ'כהן מיוחס'. זאת, רק לאחר שיעידו עליו – "שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן... ששימש על גבי המזבח". אך אם לא זכה לעדות כזו – אסור באכילה. עיין שם, שכל הפרק כולו עוסק בשאלת אכילה בתרומה בזמן הזה, כשברור לחכמים כי גם אם הכוהן לא יאכל תרומה – אין עבירה בדבר.

לעומת זאת, באשר לעבודה במקדש, שאם תיבטל – יתבטלו מאתיים מצוות מן התורה, והדבר יעלה חרון אף וקצף על ישראל, בכגון זה, כשהחומרא מביאה לידי קולא, לא העמידו חכמים את דבריהם במקום מצוות, שהן שליש ממצוות שבתורה

(וביניהן מצות קרבן פסח שיש בה איסור כרת) ולא פסלו את הכהנים מלעבוד, אלא כוהני חזקה כשרים וישמשו במקדש.¹²

ו. אליהו בא לקרב ולא לרחק

1. מחלוקת רבי יהושע וחכמים

בכך מתבררת שיטת הרמב"ם, המבדיל בין כוהן יחיד, החייב לשמור על ייחוסו בעת שבא לשאת אשה, לבין בית דין הבא לחדש את העבודה במקדש, שחובה זו עומדת אצלם בעדיפות ראשונה, גם אם לא ימצא כוהן מיוחס.

כך עולה מן העובדה, שהרמב"ם ב'יד החזקה' וכן בפירושו למשנה פוסק כרבי יהושע, שלא רק בזמן המקדש אלא אף בזמן החורבן ולעתיד לבוא – הכהנים בחזקת כשרות – אפילו כשיבוא אליהו, ואלו דברי רבי יהושע:

אמר רבי יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי... הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב – אלא לרחק המקורבין בזרוע, ולקרב המרוחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון בזרוע, ועוד אחרת היתה שם וקירבה בן ציון בזרוע – כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב.

(עדויות פ"ח מ"ז)

ומפרש הרמב"ם שם:

משה הודיע ביאת המשיח... ושיבוא לפניו איש – יכשיר לפניו את העולם, והוא אליהו. והודיעם, שאותו האיש... יסלק את מעשה העוול בלבד, ואין בזה מחלוקת ולא הכחשה... אמר רבן יוחנן בן זכאי: כי העוול שיסלק הוא – הרחקת אדם פסול בייחוסו שנעשה כשר בזרוע, וקירוב

---

12. מן הראוי להתייחס בכמה מילים לעצם ההלכה ברמב"ם בהל' איסורי ביאה פ"כ ה"א; שם כתב: "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים, ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול... אבל תרומה של תורה... אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס", וכבר שאלו פרשני הרמב"ם (רדב"ז תרומות פ"ו ה"ב) שדעת הרמב"ם היא, שבזמן הזה אין תרומה מן התורה! ותיצו, שהמקור לדברים הוא בגמרא בכתובות כדלעיל, המתארת את מה שעשה נחמיה, ככתוב בספר עזרא: "אלה בקשו כתבם המתחשים ולא נמצא... ויאמר התיירשתא להם..." ושואל הרדב"ז: "מכאן קשה למה שכתב רבינו פ"ק (של תרומות) דאפילו בימי עזרא אין התרומה מן התורה אלא מדרבנן! ולמה לא התיר להם [נחמיה] לאכול אלא בקדשי הגבול!... ו"ל שהיו מקוים שיבואו כולם [ומבבל לארץ ישראל, ויתקיים הגדר של 'ביאת כולכם'] ותהיה התרומה מן התורה, ולפיכך לא התיר להם". הוזה אומר: הרמב"ם אינו מדבר על כוהן מיוחס בזמן הרמב"ם, אלא רואה חובה להביא את דברי הגמרא, כמות שהם, כדי ללמד את ההלכה שהנהיג נחמיה בשעתו, ואכמ"ל.

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

אדם כשר – שהורחק מקהל כהונה או קהל ישראל בזרוע. והביא משל בשתי משפחות שהיו; האחת – כשרה, והשניה – פסולה.

הוזה אומר, דעת הרמב"ם היא, שהכהנים ככלל יישארו בחזקתם גם בבוא אליהו, ויכנסו לעבוד במקדש, ואילו אליהו יגלה שתי משפחות, אחת להכשיר ואחת לפסול, את המשפחה שהרחיקו בזרוע – יכשיר כדי לסלק את העוול, ואת המשפחה שהכשירו בכוח הזרוע – אף זה עוול למקדש – יסלק אותה אליהו מעבודתה. מובן מאליו, שאם תהיה מציאות בזמנו של אליהו של קיום ממזרים וחללים הידועים בציבור, לא יסתיר זאת אליהו, שהרי הדבר מפורסם לכול, ויפסול אותם לעבודה.

יתר על כן, כותב הרמב"ם שם באשר לדעת חכמים, המקילים יותר מרבי יהושע:

וחכמים אומרים: לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר: "הנני שולח לכם את אליה הנביא... והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

מפרש הרמב"ם:

וחכמים אומרים [לא לרחק ולא לקרב]: אין עוול ביוחסין! כל הנקרא בשמי וכו', הכל מתייחסין אל האמת! והתורה היא אב לכל.

כלומר, לדעת חכמים אף משפחה שנתערב בה פסול, והכשירו את המשפחה 'בזרוע' לעבוד במקדש, אף זו תישאר בחזקתה ותשמש בקודש! ומסביר הרמב"ם, שאין עוול בעובדה שמשאירים אותם ככהנים מיוחסים, כי הכהנים הם בנים של הקב"ה, שהוא אב לכל כוהן, והוא הקובע, שהכוהן ימשיך לשרת.

הרמב"ם רומז לדברי המדרש:

"ועתה ה' אבינו אתה" ... אמר להם הקב"ה... כיון שראיתם עצמכם בצרה אתם באים ואומרים: "אבינו אתה"?! "אלא אף על פי שהכל מעשי ידי ה', איני מבקש להיראות אב ויוצר אלא למי שהוא עושה רצוני, שנאמר (ישעיהו מג): "כל הנקרא בשמי ולכבודי – בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". (שמות רבה, פרשה מו)

כלומר, גם אדם שנזכר בי מאוחר, ורואה בי 'אבא' רק בעת צרתו, באומרו: "אבינו אתה" – מוכן אני להיענות לו! מן המדרש עולה, כי גם באשר לכהנים הרוצים לעבוד במקדש לעתיד לבוא כדי לעשות את רצון ה', ויש ספק לגבי ייחוס המשפחה שלהם, כך היא ההלכה, שיוכלו לשרת, כי "התורה היא אב לכול", והכוהן ממשפחה זו מוחזק ויעבוד במקדש.

כעין זה מצינו בגמרא יומא לח ע"א; שם גינו חכמים את משפחת הכהנים – את בית גרמו, "שלא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים", כן גינו את בית אבטינס ש"לא רצו

ללמד על מעשה הקטורת, והמשנה קוראת עליהם את הפסוק: "ושם רשעים ירקב". כן תבעו שכר גבוה עבור השרות במקדש, וחכמים נאלצו להסכים – ו"כפלו להם שכרן... שבכל יום [היו נוטלים] עשרים וארבעה [מנה], והיום ארבעים ושמונה". למרות האמור, השאירו אותם חכמים בתפקידם: "אמרו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא – לכבודו בראו, שנאמר: 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו'". כלומר, גם כוהן שאינו הולם את תפקידו – אין מרחיקים אותו, כי כך רצון ה', שהוא אב לכהנים. זה מה שמביא הרמב"ם: "וחכמים אומרים: **אין עוול ביוחסין!**" כלומר, אין עוול בכך שמשאירים כוהן בחזקתו, למרות שאינו הולם את תפקידו, כי כך הוא רצון ה'.

2. אליהו בא לשים שלום בעולם

המעייין ברמב"ם בהלכות מלכים, יווכח שפסק לא רק כרבי יהושע אלא כדעת חכמים, זו לשונו:

אמרו חכמים: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד. יראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח... יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר: "הנה אנכי שולח לכם את אליה" וגו', ואינו בא לא לטמא הטהור, ולא לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם **בחזקת כשרות!** ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, **אלא לשום שלום בעולם!** (הל' מלכים פי"ב ה"ב)

שלושה דברים קבע הרמב"ם בהלכה זו:

האחד: מבחינת ההלכה אין הבדל בין העולם הזה לימות המשיח – גם לא לעניין ייחוס.

השני: גם כשיבוא נביא לישר את ישראל לא יפסול אנשים שהם בחזקת כשרות.

השלישי: אליהו בא לשים שלום בעולם וכל הכהנים שהם בחזקת כשרות – ישרתו במקדש.

כאמור, הלכות אלה הנוהגות בזמן שיבוא אליהו – נוהגות גם 'בזמן הזה'! כי מבחינת ההלכה אין הבדל בין 'הזמן הזה' לזמן שיבוא אליהו.

3. ייחוס שנים-עשר השבטים ע"י מלך המשיח

כך היא שיטת הרמב"ם לא רק באשר לימים שיבוא אליהו, אלא גם באשר לימות המשיח. מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים עולה, שבימות המשיח תחזור המציאות של שנים עשר השבטים לישראל כבימי בית ראשון, זו לשונו:

בימי המלך המשיח, כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתייחסו כולם [כל שנים עשר השבטים] על פיו ברוח הקודש שתנוח

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

עליו, שנאמר: "וישב מצרף ומטהר כסף, וטיהר את בני לוי וזיקק אותם כזהב וככסף והיו לה' מגישי מנחה בצדקה". ובני לוי מטהר תחילה ואומר: זה מיוחס כהן, וזה – מיוחס לוי, ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל, הרי הוא אומר: 'ויאמר התירשתא להם... עד עמוד כהן לאורים ולתומים'. הנה למדת, שברוח הקודש **מיוחסין המוחזקין ומודיעין המיוחס!** ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע, שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני, אבל אינו אומר על שהן **בחזקת כשרות** – זה ממזר וזה עבד [וזה חלל] – שהדין הוא **ש'משפחה שנטמעה – נטמעה!** (הל' מלכים פי"ב ה"ג)

לדעת הרמב"ם החידוש העיקרי שיהיה בביאת המשיח אינו נוגע לכהנים! ועיקר החידוש הוא זיהוי השבטים וחלוקת שנים עשר השבטים מחדש וכלשונו: "ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם שמודיע, שזה **משבט פלוני** וזה **משבט פלוני**".

מקור דברי הרמב"ם במסכת קידושין ע"ב; שם נאמר: "כשהקדוש ברוך הוא **מטהר שבטים** – שבטו של לוי מטהר תחילה". עוד נאמר שם בגמרא, כי בעתיד גם משפחת כהנים שנטמעה, והיא מוחזקת בכהונה – תמשיך בחזקתה לשרת בקודש. וכדברי הגמרא: "מאי מגישי מנחה בצדקה? א"ר יצחק: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שמשפחה שנטמעה – נטמעה". "מגישי המנחה" הנזכרים בפסוק, הם **הכהנים!** – הנזכרים רבות בדברי הנביא מלאכי, וכפי שמתנבא הנביא בהמשך נבואתו שם: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות". לדעת חז"ל בגמרא, מדובר בכהנים מוחזקים – ואפילו במשפחת חללים שנטמעה, ומתברר, כי עם כהנים אלה יעשה ה' צדקה באמצעות המשיח, והם יהיו 'מגישי מנחה', והמנחה הזאת תערב לפני ה' "כשנים קדמוניות".

המסקנה העולה מדברי הרמב"ם, ש'כוהני חזקה', המוחזקים בציבור ככהנים, ישרתו במקדש לכשייבנה. ומה שכתב, שבזמן הזה צריך עדים כדי להקרא 'כהן מיוחס', הלכה זו נאמרה משום 'מעלה ביוחסין'.

ז. מצוות אינן בטלות

1. הוספת ערי מקלט

כלל יסודי קובע הרמב"ם, שכל מצוה שבתורה, גם אם חל עיכוב זמני בקיומה יש לעשות הכול לקיימה למעשה. לפיכך, גם כשמתעוררת בעיה הלכתית סביב קיום המצוה, מוכרח הדבר שהתורה נתנה פתרון לשאלה, כדי שהמצוה תתקיים לעד.

לדוגמה: הוספת שלוש ערי מקלט. אחת ההוכחות של הרמב"ם שמשו"ח חייב לבוא, זו העובדה, שיש אחת מתרי"ג מצוות שטרם התקיימה בשלימותה. זו לשונו (הלכות מלכים יא, ב):

בערי מקלט הוא אומר: 'אם ירחיב ה' אלהיך את גבולך - ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה' - ומעולם לא היה דבר זה ולא ציוה הקב"ה לתוהו!

בהכרח, אפוא, לדעת הרמב"ם, שאם מצוה מסוימת טרם התקיימה - היא תתקיים. כיצד? - יבוא משיח והוא שירחיב את הגבולות ויוסיף שלוש ערי מקלט. ומכך שמצוות ה' לא ניתנו לשווא, אנו למדים כי ביאת המשיח היא דבר מוכרח.

2. חידוש הסמיכה

כך כתב הרמב"ם גם לגבי היכולת לחדש את הסמיכה בכל דור ע"י הסכמת כל חכמי ישראל:

ואני סבור שאם תהיה הסכמה מכל התלמידים והחכמים למנות איש בישיבה, כלומר, שיעשוהו ראש... הרי אותו האיש תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך, ויסמוך הוא אחר כך את מי שירצה. לפי שאם לא תאמר כן - לא תהא אפשרית מציאות בית דין הגדול לעולם!... ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח, וזה יהיה מסימניו: אמר [ישעיהו]: "ואשיבה שופטך כבראשונה ויועצין כבתחלה, ואחרי כן יקרא לך עיר הצדק". (פיה"מ לרמב"ם, סנהדרין פ"א מ"ג)

כאמור, אלו דוגמאות למציאות, שמצוות אחדות בתורה מתעכב קיומן, ומתברר, שיש בהלכה פתרונות לקיומן בעתיד. כך גם לעניין חידוש העבודה במקדש ושאלת הייחוס, דעת הרמב"ם היא, שלא ייתכן ביטול המצוה, חלילה. לפיכך אם קיימת בעיה של כוהן מיוחס - יש פתרון לבעיה - והעבודה תתקיים על המזבח ב'כהן מוחזק' - וכשיטת הרמב"ם בפירוש המשנה לעדויות ובהלכות מלכים.

3. ייחוס חכמי הסנהדרין

דברים דומים כתב הרמב"ם לגבי ייחוס חכמי הסנהדרין. בשני מקומות כותב הרמב"ם שאין ממנים בסנהדרין אלא כהנים מיוחסים:

אין בודקין מהמזבח ומעלה ולא מן הסנהדרין ומעלה, שאין ממנין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים מיוחסין". (הל' איסורי ביאה פ"כ ה"ב)

אין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים המיוחסים, הראויים להשיא לכהונה, שנאמר: "והתיצבו שם עמך" - בדומין לך [למשנה] בחכמה וביראה וביחס.

(הל' סנהדרין פ"ב ה"א)

לכאורה היה ניתן להסיק מכך, לאור שיטתו של הרמב"ם שאין בימינו כוהן מיוחס, וממילא אין אדם מישראל מיוחס, ממילא אין אפשרות להקים סנהדרין אלא כשיבוא

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

משיח וייחס את ישראל – כמבואר ברמב"ם הלכות מלכים. אולם הרמב"ם בפירושו למשנה כותב ההיפך:

ואני סבור, שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח, וזה יהיה מסימניו!
אמר: "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך ככתחילה ואחרי כן יקרא לך
עיר הצדק" [ויבוא משיח]. (פיה"מ סנהדרין פ"א ה"ג)

תמיהה גדולה, אפוא, על הרמב"ם: איך כתב שחובה להקים סנהדרין לפני משיח, הרי לא ניתן בזמן הזה להעמיד אנשים מיוחסים – כי רק משיח ייחס אותם – איך אם כן תקום סנהדרין! ובהכרח כוונת הרמב"ם לומר: אמנם הייחוס הוא תנאי חשוב לחכם המתמנה לסנהדרין, אך אין זה תנאי מעכב במצוה, ואם אין אפשרות לייחס את ישראל – אין זו אלא מצוה לכתחילה, ומעלה עשו בסנהדרין שיהיו כולם מיוחסים – אך לא תתבטל משום כך מצות הסנהדרין מכול וכול.

אכן מצינו שאמרו חז"ל במסכת ראש השנה כה ע"ב: "יפתח בדורו – כשמואל בדורו", שכן, יפתח המשיח את שלשלת הקבלה של הסנהדרין. והנה, למרות שלא היה מיוחס – וכמובא לעיל (פרק ג) שהיה בן אשה זונה – מינוהו ישראל שבאותו דור "לראש ולקצין".

עיקרון זה, שהייחוס נאמר כמצוה לכתחילה, ואינו מעכב בדיעבד – מוכח בפסוקי התורה ובמדרשי חז"ל. שכן, שני דברים בתורה נאמרה בהם אותה גזירת הכתוב: "אשר יהיה בימים ההם". האחד בעניין הכוהן, והשני בעניין השופט, ובשניהם דרשו חז"ל אותה דרשה. בעניין הכוהן דרשו בספרי (דברים כו): "אין לך אלא כהן שבימך". ובענין השופט דרשו (ראש השנה כה, ב): "אין לך אלא שופט שבימך" (כך גם כתב הרמב"ם בהלכות ממרים ב, א: "אל השופט אשר יהיה בימים ההם" – אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך"). ממילא דין אחד להם, וכמו שבעניין כוהן במקדש, הודיעה התורה שכוהן מוחזק כשר לעבודה – למרות שאינו 'מיוחס' כנ"ל, והעדר ייחוס אין בו כדי לבטל את מצות המקדש – כך גם לעניין המשפט, התירה התורה להעמיד שופט שאינו מיוחס, ובלבד שלא תיבטל מצות הקמת הסנהדרין.

זו, אפוא, שיטת הרמב"ם, שעניין היוחסין לא נאמר אלא כמצוה לכתחילה, אך אם יש חשש שתיבטל הסנהדרין – אין מקפידים למנות חכם מיוחס, וימנו כל חכם המוחזק בכשרות. כך גם באשר לעבודה במקדש, לא נאמר עניין הייחוס אלא כדי להדר במצוה, אך אם יש חשש שתיבטל מצות המקדש – תתקיים העבודה בכהני חזקה.

4. כללו של דבר

א. מדברי הרמב"ם נראה שיש שתי מצוות שונות בענייני יוחסין, האחת מוטלת על בית הדין הגדול לבדוק את ייחוס כהנים ולוודא לבל יכנס זר לעבודת המקדש, ככתוב: "והזר הקרב יומת". זה מה שכתב בהלכות ביאת מקדש, שבית הדין הגדול בודק יוחסין בלשכת הגזית.

ב. לעומת המצוה המוטלת על הסנהדרין, יש מצוה הנוגעת לכל כוהן באופן אישי, המוזהר מלשאת אשה פסולה, ככתוב: "אשה זונה וחללה לא יקח". אזהרה זו מכוונת לכהנים, מלשאת אשה הפסולה להם, ומלעבור על איסור: "ולא יחלל זרעו בעמיו", ומצוה זו נדונה ברמב"ם בהלכות איסורי ביאה. בעניין זה, החמירו חכמים – מדרבנן – ו'מעלה עשו ביוחסין'! זה מה שכתב הרמב"ם, שלמרות ש"כל המשפחות בחזקת כשרות" (ראה איסורי ביאה יט, יז) עם זאת החמירו חכמים עם כוהן "בזמן הזה", ולא יאכל בתרומה מן התורה, כי מעלה עשו ביוחסין.

ג. לעומת זאת, באשר לעבודה במקדש, שאם תיבטל – יתבטלו מאתיים מצוות מן התורה, והדבר יעלה חרון אף וקצף על ישראל, בכגון זה, כשהחומרא מביאה ליד קולא, לא העמידו חכמים את דבריהם במקום מצוות, שהן שליש ממצוות שבתורה, ולא פסלו את הכהנים מלעבוד, אלא כהני חזקה כשרים וישמשו במקדש.

ד. הרמב"ם ב'יד החזקה' וכן בפירושו למשנה פוסק כרבי יהושע, שלא רק בזמן המקדש אלא אף בזמן החורבן ולעתיד לבוא – הכהנים בחזקת כשרות – אפילו כשיבוא אליהו. זאת, מכוח הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב.

ה. לדעת הרמב"ם משה מסר הודעה ב'הלכה למשה מסיני', שיבוא אליהו, ובזמנו יתברר שכל שושלת הכהנים עד זמנו, הם כהני חזקה, וכשרים לעבודה, ויכנסו לעבוד במקדש.

ו. עוד כותב הרמב"ם בהלכות מלכים יב, ב; שהלכה כחכמים, האומרים, שאליהו לא ירחק אף אדם מן הכהונה "ולא יפסול אנשים שהם בחזקת כשרות!... ולא בא אלא לשום שלום בעולם!" כלומר, כל משפחת כהנים שנפל בה ספק תהא כשרה לעבודה, על פי הכלל: "משפחה שנטמעה – נטמעה".

ז. העולה מדבריו, שגם בזמן הזה, ובטרם יבוא אליהו, כוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש.

האם נדרש כוהן מיוחד לעבודה במקדש?

ח. חז"ל והראשונים: כהני חזקה כשרים לעבודה במקדש

1. מסכת עדויות כהכרעת ההלכה למעשה

מעיון בדברי חז"ל מתברר, כי שאלת כהני חזקה, האם הם כשרים לעבודה במקדש, כבר הוכרעה הלכה למעשה על ידי הסנהדרין, מיד לאחר חורבן בית שני. הרחבנו בנושא זה בכמה מקומות, וכאן נקצר.

במדרש בראשית רבה (פרשה סד, י) מובאת עובדה חשובה מאד לענייננו, שם מתואר שהיה ניסיון לבנות את בית המקדש כמה עשרות שנים לאחר חורבן בית שני, וכלשון המדרש:

בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש.
הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי
גולה כסף וזהב וכל צרכם...

בסופו של דבר, חזרה בה המלכות מן הכוונה לבנות את בית המקדש. כדי למנוע התפרצות של מרד עלה רבי יהושע בן חנניא בפני קהל המתכנסים – "ודרש: ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו... כך: דיינו שנכנסנו לאומה זו בשלום ויצאנו בשלום". בכך ביקש מן המתכנסים במטרה לבנות את הבית, להתפזר ולהמתין להזדמנות נוספת.

השאלות המעשיות הכרוכות בעניין בניין הבית מחדש בתנאים של גזירת המלכות נשאלו באותה תקופה. ביניהן עלתה שאלת היוחסין, שכן הרומאים הכובשים טימאו את נשות ישראל ובהן נשים כוהנות שהיו בגדר 'שביות', והחשש לכהנים חללים שנתערבו במשפחות הכהונה היה ממשי. לפי המתואר במסכת ברכות (כח ע"א) שאלות אלו נדונו בכרם ביבנה, וכמובא בגמרא: "עדויות בו ביום נשנית... ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוהו. ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת", כלומר ההלכות הנזכרות במסכת עדויות וקשורות לבניין המקדש סוכמו שם על דעת הכול. עיין בסיום מסכת עדויות (פ"ח, מ"ה-ז) שם מובאות הלכות שונות בשאלה: כיצד בונים מקדש בשעת דחק, וכגון:

א. כיצד מפנים עצמות מת ואת הטומאה מחצרות המקדש?

ב. החובה לבנות מזבח להקרבה למרות שאין בית בנוי וטרם הוקם מהריסותיו.

ג. איך בונים את ההיכל תוך כדי עבודת הכהנים על גבי המזבח – (הכנת קלעים מסביב).

ד. הקביעה להלכה שיש היתר לכהנים לאכול קדשים בלי קלעים.

ה. הקביעה להלכה, לענייננו, שהכהנים משמשים על גבי המזבח גם אם אינם מיוחסים, וכלשון המשנה שם: "אמר רבי יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי...

הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא... אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע... כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב".

הלכות אלה סוכמו ונכנסו למסכת עדויות במעמד הסנהדרין, ובכלל זה רבן גמליאל – הנשיא לשעבר, וכן הנשיא החדש – רבי אלעזר בן עזריה, ובנוכחות רבי עקיבא ורבי יהושע (שהיו מועמדים לנשיאות, עיין שם).

בכך הניחו חברי הסנהדרין יסודות הלכתיים להקמת בית המקדש בתנאים המיוחדים של חורבן וגזירת מלכות, וכך לכל הדורות. בכך גם הודיעו, שהלכה זו שכהני חזקה כשרים לעבודה, היא הלכה למשה מסיני, וגזירה בלא טעם, הנוהגת בזמנם ולא תשתנה גם כשיבוא אליהו.

לאור ההלכות הללו, הנוהגות הלכה למעשה, הצטרפו חכמי ישראל – וביניהם רבי יהושע – לעולים לירושלים כדי לבנות את המקדש מהריסותיו, אלא שההיתר מטעם המלכות לבנות מקדש בטל.

2. בית יוסף: משפחה שנטמעה – נטמעה

הבאנו לעיל את דברי הרב טוקצ'נסקי שהתקשה בעניין הכוהן המיוחס, וראה בדברי הרמב"ם בעניין הכוהן המיוחס מכשול להקמת המקדש בזמן הזה.

אולם כאמור, שיטת רש"י יסודה בפסוקים ובדברי חז"ל, כן יש ראשונים שהלכו בעקבותיו, ומתברר שגם האחרונים הולכים בשיטתו. יתירה מזו, האחרונים סבורים שאין מחלוקת בין רש"י והרמב"ם בעניין חידוש העבודה על ידי כוהן מוחזק, ולדעת שניהם הדבר אפשרי מדין תורה, וכפי שמוכח מתוך דברי הרמב"ם לעיל.

כך למעשה כתב להלכה ב'בית יוסף' (אבן העזר סימן ב) אלו דבריו:

משפחה שנתערב בה ספק פסול אין צריך לרחקה, שכולן טהורין לעתיד לבוא... ככתוב: "וישב מצרף ומטהר כסף... מגישי מנחה בצדקה". אמר רבי יצחק: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל – משפחה שנטמעה נטמעה... תנינא: "משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע, כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב", כגון אלו דידעינן, אבל "משפחה שנטמעה – נטמעה". ופרש"י: אליהו בא לעתיד לבוא... ויודעים, שהכל מחזיקים אותם בפסולים שנתקרבו בזרוע [לכן ירחיק את המשפחה] אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פיסולה – נטמעה... ת"ר: "מזמרים ונתינים טהורים לעתיד לבוא – דברי רבי יוסי... אמר רב יהודה... הלכה כרבי יוסי"... וכתב הר"ן... "מכאן נראה, שאף משפחה שנטמעה... מי שידוע פיסולה אינו רשאי לגלותו, אלא יניחנה בחזקת הכשרה. ולעתיד

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

לבוא, אף על פי שיוודע הדבר – תהא כשרה... וכי היכי דחזינן, דאליהו לא יגלה משפחות המטומעים אף על פי שכולן יהיו גלויות לפניו, אף אנו – אין עלינו לגלותן ולא רשאים בכך! ואף לרב רבי יונתן הכהן מצאתי בפירושו: 'הלכה כרבי יוסי דמשפחה שנטמעה נטמעה... אבל מטומעין אין אליהו עתיד לגלותן'. וכיון דחזינן אמוראי טובא דאזלי בתר שיטת ריב"ל, ורבי יוחנן, ואבבי – דהוא בתרא... נקטינן כוותייהו".

יש לפנינו, אפוא הלכה פסוקה, שמשפחה שנטמעה נטמעה. עוד מתברר, שלדעת הבית יוסף, זו אף שיטת הרמב"ם למעשה. שכתב בהמשך:

נראה שזהו דעת הרמב"ם ז"ל, שכתב בסוף ספר שופטים: "בימי מלך המשיח... אינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות – זה ממזר וזה עבד, שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה". וכיון שאין אליהו עתיד לגלותן אף היודעים בהם אין מגלין אותם, שאין בין העולם הזה לימות המשיח לענין זה כלום' עכ"ל [של הר"ן]... ואין לדחות דברי כל רבוותא דפסקי הלכה כרבי יוסי מקמי 'אור זרוע' [הסובר אחרת]. ועוד דכיון דתלמודא קאמר סתמא: אמר שמואל הלכה כרבי יוסי [שעתידין להטעה]... משמע דס"ל דהלכה כוותיה.

יש בדברי הבית יוסף קביעה הלכה למעשה, שלא רק בדור העתיד אלא בכל דור ודור – "בעולם הזה", כלשונו, משפחה שנטמעה נטמעה, ולדעתו כך היא דעת הרמב"ם, שאין לגלות ברבים משפחה שנפל בה ספק פסול, ולפיכך כוהן מוחזק כשר.

הדין ש"משפחה שנטמעה נטמעה" נאמר לא רק לעניין יוחסי נישואין, אלא גם לעניין ייחוס כוהנים לעבודת המקדש, כפי שמוכח מן הגמ' בקידושין (עא ע"א):

שבטו של לוי מטהר תחילה... "וטיהר את בני לוי... והיו לה' מגישי מנחה בצדקה" [בבית המקדש]... מאי "מגישי מנחה בצדקה"? א"ר יצחק: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שמשפחה [של כהנים] שנטמעה – נטמעה.

כלומר: דין "משפחה שנטמעה – נטמעה" בא לאפשר לכהנים להיות ממגישי המנחה וממקריבי הקרבנות, על אף העובדה שבמהלך הדורות נטמעו בין הכהנים אנשים פסולים.

3. דעת רבי יונתן הכהן מלוניל

בנוסף לשיטת הר"ן מביא בעל 'בית יוסף' את דברי אחד מגדולי הראשונים – רבי יונתן הכהן מלוניל, שעלה לארץ ישראל עם עליית שלוש מאות הרבנים בעלי התוספות לירושלים, ולבסוף ישב בעכו. כידוע עליית הרבנים מצרפת ואנגליה באה בעקבות מסעי הצלב. חורבן הקהילות מחד ושיאפת הנוצרים לכבוש את ירושלים

מאיך, עוררו רבים מבעלי התוספות לעלות ארצה להחזיר עטרה ליושנה. עם הכיבוש המוסלמי נפתחו בפניהם שערי ירושלים, וחכמים אלו בנו בתי כנסיות והעמידו שתי קהילות עיקריות, האחת בירושלים והשניה בעכו.

רבי שמואל בן שמשון מתאר באיגרתו ('איגרות ארץ ישראל', אברהם יערי עמ' 75) את מסעו המשותף עם רבי יהונתן בירושלים:

גם רבנו הכהן הגדול, רבינו יהונתן הכהן הלך לשם [לירושלים] ונעשה להם נס, והתפללו על הגשמים, ונענו ונתקדש שם שמים על ידם".

עוד כתב שם:

באנו אל ירושלים... וקרענו את בגדינו... ובכינו בכייה גדולה אני והכהן הגדול מלוניש... ונבוא להשתטח עד לפני העזרה. וניפול על פנינו לפני שער שכנגדו... מחוץ לעין עיטם הוא בית הטבילה לכהנים... ושמה שער שכנגדו בכותל מערבי. ומיסוד הכותל, כעין אולם גדול אחד אשר ביסוד ההיכל, ושם באים הכהנים במחילה לעין עיטם... והלכנו משם להר הזיתים מקום שריפת הפרה, ושם התפללנו פעמיים בעשרה... ומקום אשר היה שם הארון עדיין קיים.

בתיאור קצר זה נזכרים כעשרה מקומות הנוגעים למקדש ולחידוש העבודה, והם: השתחויה לפני העזרה, השתחויה מול ה'שער', 'עין עיטם', 'מחילה' של הכהנים, 'בית טבילה לכהנים', 'כותל מערבי', 'היכל', 'מקום שריפת הפרה', 'מקום הארון'. נראה מתוכן הדברים שמדובר בסיור מכוון במקומות אלו בהר הבית, במחילות ובסביבת ההר. הסיור נעשה על פי מקורות חז"ל במסכת יומא, במסכת מידות ובמסכת פרה, ומצביע על מגמה לחידוש העבודה. נראה, אפוא, שהקביעה של רבי יונתן הכהן מלוניל, שהכהנים בזמן הזה כשרים לעבודה, קשורה אף היא לרצון הכללי שהתעורר באותם ימים לחדש את העבודה במקדש. רבי יחיאל מפריז עלה בעקבות רבי יהונתן ושלוש מאות הרבנים, והמשיך את המהלך. מדברי הרב ברוך בירושלים ותלמידו בעל הכפתור ופרח נראה, שר' יחיאל אף נקט בצעדים מעשיים, בניסיון לממש רצון זה ולהוציא מן הכוח אל הפועל, וכלשונו: "שיקריב קרבנות בזמן הזה". רבי אישתורי הפרחי מזכיר ניסיון זה כמאה שנה לאחר פטירתו של ר' יחיאל מפריז.

יש להוסיף בעניין זה, שרבי יהונתן הכהן עמד בקשר מכתבים עם הרמב"ם, ומאגרותיו ניכר הכבוד שהרמב"ם רחש לו:

מודיע אני, משה, אליך הרב הכהן ר' יהונתן שצ"ו (שומר זהו צורו ויחייהו), כי בעת שהגיעו אלי כתביך ושאלותיך שמחתי שמחה גדולה, ואמרתי לנפשי: "ברוך השם אשר לא השבית לך גואל!", וידעתי שהגיעו

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

דברי למי שידע ענייניהם, ויבין מצפוניהם, וישא ויתן בהם כראוי... וכל

אשר שאלת - יפה שאלת, וכל אשר הקשית - יפה הקשית... (תשובות הרמב"ם [בלאו] חלק ג, קו

הוה אומר, הרמב"ם סמך על ר' יונתן שמפרש את דבריו באופן התואם את כוונתו. ממילא מה שכתב בעל בית יוסף, שמצא בפירוש רבי יונתן הכהן קביעה להלכה: "משפחה שנטמעה נטמעה... אבל מטומעין אין אליהו עתיד לגלותן" - יש לפסק זה משקל רב, שכן נכתב בהתאם לשיטת הרמב"ם.

יתרה מזו! הרמב"ם שם מודיע לרבי יהונתן מלוניל, כי ייתכן שנפלה טעות בדבריו, והרשות נתונה לכל לחלוק עליו, באומרו:

שגיאות מי יבין, והשכחה מצויה, וכל שכן בזקנים. ומפני כל אלה ראוי לחפש בדברי ולבדוק אחרי. ואל יאמר הקורא: "כי מה האדם שיבוא אחר המלך!" אלא הרי הרשיתיו - "ויאמר המלך: יבוא!".

ממילא גם אם דעת הרמב"ם שצריך דווקא 'כהן מיוחס' לחידוש העבודה, לא אמר: "קבלו דעת", ומקובל עליו שיבואו חכמים כרבי יהונתן מלוניל ויחלקו עליו בעניין זה, ויאמרו שכוהן מוחזק כשר לעבודה - וכשיטת רש"י ושאר הראשונים, הקובעים להלכה, ש'משפחה שנטמעה - נטמעה'.

4. דעת המהרי"ט

כמובא לעיל אף המהרי"ט בתשובותיו הבין את דברי הרמב"ם באופן זה, וכמובא בשו"ת מהרי"ט:

על מה שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות מלכים - "ושבטו של לוי מטהר תחילה"... נראה, דהרמב"ם מודה... שכהנים שבזמן הזה... שאמר להם עזרא: "הרי אתם בחזקתכם"... אלו צריך [המשיח] לייחסן להעלותם לקדשי מקדש, כגון אלו [בני ברזילי] כתיב בהו: "וטהר את בני לוי", דהיינו, להעלותם ולקרבתם [לעבוד במקדש]. אבל משפחה שהיא בחזקת כשרות [והתעורר ספק לגביה] אין נזקקין לפוסלם, דמשפחה שנטמעה - נטמעה - אף בכהונה. והיינו דכתיב: "מגישי מנחה בצדקה"... מכל מקום למדנו, שכל שהוחזקו אבותיו במשפחת כהנים, הרי הוא בחזקת כהן, ועל זה אמרו: "גדולה חזקה!" והרי הם בחזקה זו "עד עמוד הכהן לאורים ותומים".

5. דעת החת"ם סופר

הזכרנו לעיל את בעל חת"ם סופר, הסובר, כי כוהן מוחזק כשר לעבודה. להלן תוכן דבריו כפי שהובאו בתשובותיו:

יקרת קודשו הגיעני... לבקש משרי ירושלים ליתן רשות להקריב [הדבר קשה לביצוע כי הסולטן] - הוא קפדן גדול! כי ההוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל, כי שם נבנה בית עבודה שלהם. ואומרים, שאבן שתייה באמצע הכיפה ההיא, ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם. ועל כל פנים, מה שכתב... "מה נעשה... מיחוסי כהונה"... נראה דלא קשה מידי!... דמאן לימא לן דלא יקריב אחזקה! ונחמיה בן חכליה, דהוי ליה כהנים מיוחסים, היה מגאל השארית מן הכהונה עד יעמוד הכהן לאורים ותומים, אבל לעכב הקרבה בשביל זה - מאן לימא!... על כן לפי עניות דעתי לא צריכים לכהן מיוחס ונאכל שם מן הפסחים.

(שו"ת חתם סופר, ח"ב, יו"ד סי' רלו)

בעל חת"ם סופר, כתב מצד הסברא, שאין לעכב את ההקרבה בגלל יחוס כהונה. דומה, שבכגון זה אמרו חז"ל (ברכות ד, ב): "אי בעית אימא קרא, אי בעית אימא סברא": ובודאי שאם ניתן להסתמך גם על מקרא וגם על הסברא נמצאת ההלכה מחזקת מכל צדדיה.

6. דעת הרב קאלישר

כמובא לעיל, הקביעה שכוהן מוחזק כשר לעבודה נקבעה על ידי הסנהדרין בכרם ביבנה, מכוח 'הלכה למשה מסיני'. וכתב על כך הרב צבי הירש קאלישר בספרו 'דרישת ציון' (מאמר ראשון חלק ראשון) שדברי התנאים במסכת עדויות מיוסדים על שיטת הירושלמי (מעשר שני פ"ה ה"ב) האומר, ש"בית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד". שכן, יש לשאול על דברי המשנה בעדויות שם נאמר: "מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי... הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא... אלא לרחק המקורבין בזרוע", "ופירש ר' עובדיה מברטנורא: 'שאיין בא לברר ספק משפחות... אלא יניחם והם כשרים', ויש מן הפלא על מאמר זה... למה הוצרך 'הלכה למשה מסיני' על דבר שיהיה לעתיד לבוא! הלוא בעת שיבוא אליהו... הלא ידעו אז מה יעשו [על פי הידיעות שבידי אליהו]?"

ותשובתו:

יהיה תועלת עצום בהלכה זו! כי [ניזקק לה] כאשר יהיה ראשית הקיבוץ [של ישראל]... ונוכה לרשות [מן המלכות] להקריב קרבנות, ויהיה מזבח בנוי בלא מקדש ובלא נביא, ואנחנו לא נדע מה נעשה! [ושמא] נחכה לנביא להודיענו טהרת הכהנים וייחוסם... ולא יהיה קרבן! לזה - גדול העצה ורב העליליה הקדים להודיענו על ידי 'הלכה למשה מסיני', שלא נחכה לאליהו בעניין זה! כי הוא... יניח כל הכהנים בחזקת

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

כשרותם! ואז נקריב קרבן בלי מיחוש – שמא יופסל כהן העובד [על המזבח].

7. דעת ה'חזון איש'

מצינו בדברי בעל 'חזון איש' התייחסות קצרה לשאלה זו, שכתב בהלכות פריה ורביה:

מן התורה עד אחד נאמן לעניין תרומה, ונראה, שהוא הדין לעניין יוחסין, ורק מדרבנן החמירו במעלת היוחסין... ואפשר דבליכא כהן אחר לא העמידו חכמים דבריהם. לכן בזמן הזה אי איתיהב רשות להקריב קרבן פסח, אין לבטל בשביל שאין לנו כהן מיוחס. (חזון איש, הל' פריה ורביה, סימן ב, דף יא)

בכך מסכים בעל 'חזון איש' לדעת חז"ל והראשונים דלעיל, שהצורך בכוהן מיוחס הוא מעלה וחומרא, אך כשאינן נמצא כוהן מיוחס, והחומרא מביאה לידי קולא ולביטול העבודה במקדש – בוודאי גם 'כהני חזקה' כשרים לעבודה. אמנם הוסיף בעל 'חזון איש' וכתב: "ואפשר שהעמידו חכמים דבריהם אף בכהאי גוונא", אך כתב זאת בלשון "ואפשר", כי כאמור לעיל מצינו פסוקים לרוב בתורה ובנביאים, וכן משניות ומאמרי חז"ל, ובהם 'הלכה למשה מסיני' – הקובעים במפורש, שכוהן מוחזק כשר לעבודה. כמובא לעיל מקורות אלו הובאו להלכה בדברי הרמב"ם והראשונים.¹³

---

13. ייתכן שיבוא מאן דהו ויטען, שמאחר שה'חזון איש' הסתפק בדבר, וכתב בלשון 'אפשר', מעתה, שמא יש לומר שחכמים העמידו על דבריהם בעניין זה! והעדר כוהן מיוחס – הדבר מעכב, ואין להקריב קרבנות אלא בכוהן מיוחס! כבר נאמרו בעניין זה כללים בדברי חז"ל, וכגון מה שמובא בעבודה זרה ז' ע"א; והובאו הדברים ברמב"ם (הל' ממרים פ"א ה"ה): "שני חכמים... שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין, או עד שלא היה הדבר ברור להן... אם אינך יודע להיכן הדין נוטה – בשל תורה – הלך אחר המחמיר, בשל סופרים – הלך אחר המיקל". וכאן שמדובר בקיום מאתיים מצוות של תורה, הבא לומר, שחכמים העמידו דבריהם לבטל את המצוות שבמקדש עד שיימצא כוהן מיוחס ומגילת ייחוסין בידו – עליו הראיה, ועד שלא יביא ראיה "בשל תורה הלך אחר המחמיר" – לקיים מאתיים מצוות ולא לבטלן, חלילה. במיוחד בענייני המקדש אמרו חז"ל, שכך היא המצוה וכך רצונו של הקב"ה; שישראל יקיימו את המצוות שבמקדש כמאמרן, גם אם יש ספק כל-שהוא בעשייתן, כמובא בבכורות יז ע"ב: "רחמנא אמר: עביד! ובכל היכי דמצית למיעבד ניחא ליה!", כלומר, 'הקב"ה אמר: עשה את המצוה! ובכל מה שאתה יכול לעשות – כך נוח לו!". מעתה, אין לו לחכם לשקוע בספקותיו, ולא נתנה לו התורה כוח לבטל את המצוה, אלא כך היא מצות ה' לעשות את המצוה גם אם הוא מתלבט בשאלה כל-שהיא. וראה רש"י שם שבמשכן לא הצליחו האומנים לדקדק במידות הכלים, ועשו אותם שלא במידה המדויקת, למרות זאת קיימו הכהנים בכלים אלו את הקרבת הקרבנות ושאר העבודות שבמקדש, כי אין זה מעכב. כעין זה כתב בעל 'ערוך השולחן' (או"ח, תפילין סי' לב): "התורה אמרה: עשה כפי מה שביכולתך לצמצם [ולדייק] ובזה תקיים המצוה!". כך גם כתב בשו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל, סימן סא): "רחמנא אמר: עביד מצוה! וכמה דאפשר – ניחא ליה! והכא נמי יש לנו להשתדל בכל כחנו כמה דאפשר, שיימצאו מקיימים בפועל ובמילוי

ברוח הדברים מזהיר בעל 'ערוך השולחן' בהל' פדיון בכור מפני ערעור על קדושת
הכהונה:

ראיתי מי שכתב, דבזמן הזה, כיון שאין לנו יחוסי כהונה, ראוי לכל כהן
לחוש שמא אינו כהן ויחזיר המעות [של פדיון הבן לבעליו]. וכן הוא
[הכהן עצמו] חייב בפדיון ויפריש לעצמו. ולדעתי אסור לשמוע דברים
כאלו – להקטין עתה מעלת הכהונה! ואתי לזולתי, וחס וחלילה לומר
כן! והרי אפילו כשעלה עזרא מבבל... אמר להם נחמיה: הרי אתם
בחזקתכם!... ועל זה שנינו שם: 'גדולה חזקה!' עיין שם. כל שכן עתה,
שאינן לכהנים כלל כתב יחוס... לא כל שכן שהם בחזקת קדושתם!
וחלילה חלילה לעשות בזה איזה ספק או ספק ספיקא. (ערוך השולחן, י"ד סי' שה סעי' נה)

כאמור, זו חומרא המביאה לידי קולא, והמעלה סברא כזו אפילו בגדר ספק, דבריו
עומדים בסתירה לפסוקים מפורשים ודברי חז"ל, והסברא נדחית שכן הדבר מביא
לביטול העבודה המקדש.

8. דעת הרב גורן

בספרו 'הר הבית', כותב מורי ורבי הגאון, הרב שלמה גורן זצ"ל, בעניין כוהן מיוחס
כדלהלן:

אין לנו כיום אפשרות הלכתית לכנות את בית המקדש ולחדש את עבודת
הקרבנות... אין כיום כהנים מיוחסים שאינם כהני חזקה, כדי להכשירם
לעבודת הקרבנות, כמו שכתב הרמב"ם... "איזהו כהן מיוחס? זה שהעידו
לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני... ששימש על גבי המזבח". זה נלמד מן
הכתוב במלאכי (ג', ג): "וישב מצרף ומטהר כסף... וזיקק אותם כזהב
וככסף – והיו לה' מגישי מנחה בצדקה". משמע, שלפני שזיקקו אותם
לא יוכלו הכהנים להקריב מנחה בבית המקדש... וכן פוסק הרמב"ם
בהלכות מלכים: "בימי מלך המשיח כשתתישב מלכותו... יתייחסו כולם
ברוח הקודש שתנוח עליו, שנאמר: 'וישב מצרף ומטהר'... משמע שלפני
כן אין כהן כשר לעבודה". ('הר הבית', עמ' ד)

הרב גורן מסביר את המילים – "וזיקק אותם כזהב", כדרך הזיקוק של המתכת,
שמתכים אותה, ומוציאים ממנה את הסיגים ומשאירים את החומר המתכתי
המזוקק, כך יזקק בעתיד המשיח את הכהנים, יפריד מהם את הפסולת וישאיר את
הכהנים הטהורים.

מצות שמיטת הארץ בארץ הקדושה, והשי"ת יעזר לנו ע"ד כבוד שמו ונחלתו" (וכעין זה בשו"ת
אגרות משה, י"ד ח"א סימן קז).

האם נדרש כוהן מיוחס לחידוש העבודה במקדש?

ובעניו ישיבת לתמוה על הסבר זה, שכן נשמט ממנו מה שאמרו חז"ל בירושלמי (ראה לעיל פרק א): "לעתיד לבוא הקב"ה עושה עמהן [עם הכהנים] צדקה... 'זהו לה' מגישי מנחה בצדקה'. אמר ר' יוחנן כל משפחה שנשתקע בה פסול – אין מדקדין אחריה", כלומר, דעת הירושלמי היא, שכהני חזקה כשרים, ויעבדו במקדש. הסבר זה בדברי חז"ל מנוגד לדברי רש"י הכותב: "האי 'מטהר' [כסף] – לאו מבדיל פסוליהן קאמר! אלא מטהרם ומכשירם כולם!" כלומר, אין מדובר ב'זיקוק' ובהפרדת הפסולת, אלא הפסולים עצמם יטוהרו ויעבדו במקדש (וראה לעיל סוף פרק ב).

ראה לעיל, שהבית יוסף מביא הסבר זה להלכה. כך גם פירש מהר"ט את הרמב"ם, זו לשונו:

נראה, דהרמב"ם מודה... שכהנים שבזמן הזה [כהני חזקה]... כגון אלו כתיב בהו: "וטהר את בני לוי", דהיינו להעלותם ולקרבתם [לעבודת המקדש]... אבל משפחה שהיא בחזקת כשרות – אין נזקקין לפוסלם, ד"משפחה שנטמעה – נטמעה" – אף בכהונה, והיינו דכתיב: "מגישי מנחה בצדקה".

הגר"ש גורן זצ"ל הסביר את הרמב"ם, לחומרא, כאילו המשיח יזקק את הכהנים, יפריד את הפסולת, ויכשיר כהנים מיוחסים בלבד, זאת, שלא כמחברים האחרים שהסבירו את הרמב"ם כדעת רש"י, שהמשיח יטהר את הכהנים המוחזקים עצמם, ויודיע לכול את ההלכה שכוהן מוחזק כשר לעבודה.

9. הלכה למעשה – ומעשה שהיה

לסיכום נביא את דברי המב"ט, בעל 'קריית ספר' (הל' איסורי ביאה פ"כ) המסכם את שיטת הרמב"ם להלכה בעניין כוהני חזקה, זו לשונו:

מן התורה כל שהוא מוחזק בבני אהרן הכהנים – הוא כהן לכל הדברים! דהא סוקלין ושורפין על החזקות, דחזקה מדאוריתא... ואוכל תרומה וחלה של תורה, ומשמש על גבי המזבח בזמן בית המקדש, כיון דהוחזק שהוא מזרע אהרן... ובהאי חזקה היו בית דין הגדול מניחין אותו לעבוד. ונראה, דאפילו בזמן הזה, כל מי שהוחזק משפחתו בכהונה, ולא קרא עליו ערעור, הוי כהן לכל הדברים, דמהניא ליה חזקתו מן התורה. ומדרבנן הוא דצריך בדיקה עד כהן ששימש על גב המזבח.

דומה, שדברי המב"ט מדברים בעד עצמם.

עוד הוסיף שם: "מי שהוא מוחזק בן פלוני כהן, אף על פי שלא אמר אביו – בני הוא, הוי כהן מדאורייתא".

אכן, זכינו לראות בעינינו עובדה זו הלכה למעשה: מעשה בילדים יתומים אשר שרדו מקהילות וממשפחות שנספו בשואה באירופה בידי הנאצים ימ"ש. עשרות מילדים אלה שהובאו ארצה, למדו בבית ספרנו בירושלים, וכך גדלו והתחנכו במוסדות שונים וכן בישיבות בארץ. בלומדנו בישיבת כרם ביבנה הגיע עולה חדש לישיבה, אדם שעבר את מוראות השואה, ניגש לראש הישיבה וביקש לדעת, האם לומד בישיבה בחור שמוצאו מן העיירה בחוף לארץ בציינו את שם המשפחה. ראש הישיבה מיהר להפגיש אותו עם הבחור ושניהם בכו מהתרגשות על המפגש לאחר שנות יתמות וחורבן. תוך כדי כך סיפר האיש באותו מעמד על אבי הבחור, שנודע בעיר במידותיו הטובות, ושהיה... כוהן בעירו. למחרת עלה הבחור על הדוכן ונשא כפיו בברכת כוהנים להפתעת תלמידי הישיבה...

10. כללו של דבר

א. בעיית 'כהני חזקה', האם הם כשרים לעבודה במקדש, שאלה זו כבר הוכרעה למעשה על ידי הסנהדרין מיד לאחר חורבן בית שני.

ב. לפי המתואר במסכת ברכות (כח ע"א) אחת השאלות שנדונו בכרם ביבנה, היתה שאלת כהנים מיוחסים, ו"עדויות בו ביום נשנית" בנוכחות רבן גמליאל, רבי יהושע ושאר חברי הסנהדרין. שם נקבעה המשנה המובאת בסוף מסכת עדויות: "הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא... אלא לשים שלום בעולם". בכך הודיעו חברי הסנהדרין, שהלכה זו שכהני חזקה כשרים לעבודה, היא הלכה הנוהגת בזמנם, ולא תשתנה גם כשיבוא אליהו.

ג. במדרש בראשית רבה (פרשה סד, י) מובאת עובדה, בדבר ניסיון שנעשה סמוך לחורבן בית שני לבנות את בית המקדש. במאורע השתתף רבי יהושע, בעל השמועה בעניין יוחסין, ללמדנו, כי מכוח הלכה זו ואחרות יצא ליטול חלק בבניין הבית.

ד. הלכה זו נשנית במקומות רבים בדברי חז"ל בתלמוד ובכתבי הראשונים, וביניהם רבי יונתן מלוניל, אשר עלה לירושלים יחד עם עוד שלוש מאות רבנים מבעלי התוספות. והדברים הובאו להלכה ב'בית יוסף' (אבן העזר סימן ב).

ה. בתקופת רבי יונתן מלוניל דנו בשאלת חידוש העבודה בבית המקדש, ועלתה שאלת כהנים מיוחסים, ודעתו היתה שכוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש. בשיטה זו הלך גם רבי יחיאל מפריז, ועל סמך הלכה זו תכנן לבוא לירושלים ולהתחיל בעבודת הקרבנות.

ו. בעלי התוספות הלכו בשיטת רש"י, אך מדברי הר"ן עולה, שהסתמכו גם על דעת הרמב"ם בהלכות מלכים, שם קבע הלכה כנ"ל ש"משפחה שנטמעה נטמעה".

האם נדרש כוהן מיוחד לבידוד העבודה במקדש?

ז. בעקבות ראשונים אלה כתבו רבים מן האחרונים, כגון המהר"ט, בעל חת"ם סופר, רבי צבי הירש קאלישר, בעל 'חזון איש' ואחרים, שכוהן מוחזק כשר לעבודה במקדש.